

**T.C.
İSTANBUL GEDİK ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

**TÜRK HUKUKUNDA GÖÇMEN HAKLARI:
SURİYELİ GÖÇMENLERİN HUKUKİ STATÜSÜ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Zainab Meften Aeed AEED

Hukuk Anabilim Dalı

Kamu Hukuku Tezli Yüksek Lisans Programı

TEMMUZ 2022

T.C.
İSTANBUL GEDİK ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

TÜRK HUKUKUNDA GÖÇMEN HAKLARI:
SURİYELİ GÖÇMENLERİN HUKUKİ STATÜSÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Zainab Meften Aeed AEED
(191231007)

Hukuk Anabilim Dalı

Kamu Hukuku Tezli Yüksek Lisans Programı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Gülsün Ayhan AYGÖRMEZ

TEMMUZ 2022

T.C.
İSTANBUL GEDİK ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ

Yüksek Lisans Tez Onay Belgesi

Enstitümüz Kamu Hukuku Tezli Yüksek Lisans Programı (191231007) numaralı öğrencisi Zainab Meften Aeed AEED'un "Türk Hukukunda Göçmen Hakları: Suriyeli Göçmenlerin Hukuki Statüsü" adlı tez çalışması, 29.07.2022 tarihinde yapılan tez savunma sınavında aşağıdaki jüri tarafından *Oy Birliği* ile *Yüksek Lisans Tezi* olarak kabul edilmiştir.

Öğretim Üyesi Adı Soyadı

Tez Savunma Tarihi: 29/07/2022

1) Tez Danışmanı: Prof. Dr. Gülsün Ayhan AYGÖRMEZ

2) Jüri Üyesi: Prof. Dr. İbrahim Atilla ACAR

3) Jüri Üyesi: Dr. Öğr. Üyesi Osman YILMAZCAN

YEMİN METİN

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “Türk Hukukunda Göçmen Hakları: Suriyeli Göçmenlerin Hukuki Statüsü” adlı çalışmanın, tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadarki bütün süreçlerde bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurulmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Bibliyografya’da gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve onurumla beyan ederim. (29/7/2022).

Zainab Meften Aeed AEED

ÖNSÖZ

Yüksek lisans dönemi boyunca eğitimime önemli katkıları olan, tezimin planlanmasında ve uygulanmasında beni yönlendiren; değerli bilgi birikimini benimle paylaşan saygıdeğer Hocam Prof. Dr. Gülsün. A. AYGÖRMEZ'e sonsuz teşekkürlerimi ve saygılarımı sunuyorum.

Ayrıca, desteğini hiç esirgemeyen, bütün tez aşamasında beni hiç yalnız bırakmayan aileme sonsuz teşekkürlerimi ve saygılarımı sunarım.

Son olarak, çalışmama bir şekilde katılan ve araştırmalarımın çeşitli aşamalarında bana destek sunan herkese teşekkürlerimi ve saygılarımı sunarım.

Temmuz 2022

Zainab Meften Aeed AEED

(Yüksek Lisans Öğrencisi)

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	iv
İÇİNDEKİLER	v
KISALTMALAR	vii
ÖZET.....	viii
ABSTRACT	ix
1. GİRİŞ	1
2. GENEL KAVRAMLAR.....	4
2.1 Göçmen ve Göçmen Hakları	4
2.1.1 Genel olarak: göç kavramı	4
2.1.1.1 Göç türleri	5
2.1.1.2 Zorunlu göç	6
2.1.1.3 Düzensiz göç	7
2.1.2 Göçün nedenleri.....	7
2.1.3 Göçün sonuçları	9
2.2. Göçmen kavramı	11
2.3 Mülteci Kavramı.....	12
2.4 Sığınmacı Kavramı.....	16
2.5. Geçici koruma	17
2.6 Mülteci Haklarının Tarihsel Gelişimi.....	19
2.7 Bölgesel Mülteci Yasaları ve Standartları.....	22
2.8 Mülteci Statüsü ve Uluslararası Belgelerde Mültecilerin Hak ve Yükümlülükleri	22
2.8.1 Barınma hakkı.....	23
2.8.2 İşkence (zulüm) ve insanlık dışı muameleye maruz bırakılmama hakkı... 24	
2.8.3 Sığınma talebinde bulunma ve buna ilişkin olanaklardan yararlanma hakkı	24
2.8.4 Eğitim, sağlık ve sosyal güvenlikten yararlanma hakkı	25
2.8.5 Ülke sınırları içinde seyahat hakkı.....	26
2.8.6 Geri gönderilmeme hakkı / geri göndermeme ilkesi	27
3. TÜRK HUKUKUNDA GÖÇMEN HAKLARI.....	28
3.1 Türk Hukukunda Uluslararası Koruma	28
3.1.1 Genel olarak.....	28
3.1.2 Konunun düzenlendiği kaynaklar	29
3.1.2.1 Pasaport kanunu	30
3.1.2.2 Yabancıların Türkiye'de ikamet ve seyahatleri hakkında kanun.....	30
3.1.2.3 Yabancıların çalışma izinleri hakkında kanun	31
3.1.2.4 Mülteci misafirhaneleri yönetmeliği.....	31
3.1.2.5 1994 İltica ve sığınma yönetmeliği	32
3.2 Milletlerarası Sözleşmeler	33
3.2.1 1951 Cenevre sözleşmesi.....	33
3.2.2 Geçici koruma yönetmeliği.....	34
4. SURİYELİ GÖÇMENLERİN TÜRKİYE'DEKİ HUKUKİ STATÜSÜ	37

4.1 Suriye’den Gelenlerin Hukukî Durumu	37
4.1.1 Suriye’nin sosyal ve siyasî yapısı	38
4.1.2 Beşar Esad dönemi (2000-...)	39
4.2 Suriyelilerin Zorunlu Göç Süreci	41
4.2.1 Hukukî statü.....	41
4.2.2 Türkiye’ye girişler	42
4.3 Türk Hukukunda Sahip Oldukları Haklar	44
4.3.1 İkamet	45
4.3.2 Eğitim	45
4.3.3 Seyahat.....	46
4.3.4 Taşınmaz mal edinme	46
4.3.5 Çalışma özgürlüğü	46
4.4 Suriyeli Göçünün Türkiye’ye Etkileri	47
5. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	49
KAYNAKLAR	52
ÖZGEÇMİŞ.....	58

KISALTMALAR

1951 Cenevre Sözleşmesi	: Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme
AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AÇSHB	: Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı
AET	: Avrupa Ekonomik Topluluğu
AFAD	: Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı
AİHS	: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
Bkz.	: Bakınız
BM	: Birleşmiş Milletler
BMMYK	: Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği
C.	: Cilt
GSYH	: Gayri Safi Yurtiçi Hâsıla
IOM	: Uluslararası Göç Örgütü (International Organization for Migration)
ILO	: Uluslararası Çalışma Örgütü (International Labour Organization)
KHK	: Kanun Hükmünde Kararname
m.	: Madde
R. G	: Resmî Gazete
s.	: Sayfa
S.	: Sayı
SGK	: Sosyal Güvenlik Kurumu
SNHR	: Suriye İnsan Hakları Ağı
STK	: Sivil Toplum Kuruluşu
UİK	: Uluslararası İşgücü Kanunu
UNHCR	: United Nations High Commissioner for Refugees
UNICEF	: Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu (United Nations International Children's Emergency Fund)

TÜRK HUKUKUNDA GÖÇMEN HAKLARI: SURIYELİ GÖÇMENLERİN HUKUKİ STATÜSÜ

ÖZET

Göç olgusu, insanlık tarihi boyunca önemini koruyarak toplumları ve bireyleri etkilemiş ve etkilemeye devam etmektedir. Özellikle, yirminci yüzyılda meydana gelen savaşlar sonucunda, göç olgusu, uluslararası düzeyde önemli bir sorun haline gelmiştir. Bu bağlamda, Türkiye, geçmişte olduğu gibi günümüzde de göç olgusundan yoğun bir şekilde etkilenmektedir. Bu durum Türkiye’de, göç politikalarına ilişkin yeni yasal düzenleme yapma gereksinimi meydana getirmiştir. Mart 2011 yılında, Suriye’de vuku bulan olaylarından sonra Türkiye’ye gelen sığınmacılarla ilgili yeni yasal düzenlemeler yapılmıştır. Bu bağlamda çalışmada, Türkiye’de bulunan Suriye vatandaşı sığınmacıların hukuki statüsü, yürürlükteki mevzuat bağlamında ele alınmaya çalışılacaktır. Bu bilgilerden hareketle çalışma üç bölümden oluşacaktır. İlk bölümde, göç olgusu ile ilgili görülen mülteci, göç, sığınmacı, vatansız kişi kavramları açık bir şekilde ele alınacaktır. Bu bölümde, göç olgusunun gelişimi ve teoride nasıl görüldüğü tartışılmıştır. Bunun yanında, göç kavramının uluslararası bağlamda nasıl ele alındığı, buna ilişkin uluslararası ve bölgesel anlaşmalar da bu bölümde ayrıntılı bir şekilde tartışılmaya çalışılmıştır. Çalışmanın ikinci bölümünde, göç olgusuna ilişkin genel bilgilerin tarihsel bir açıklaması yapılmıştır. Bu bölümde, Türkiye Cumhuriyeti’ni siyasi ve sosyal açıdan etkileyen göçle ilgili önemli sorunlar irdelenmiştir. Son bölümde ise, Suriye’de meydana gelen olaylar nedeniyle Türkiye’ye göç eden sığınmacıların ülkemiz üzerindeki etkisi ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: *Göç Olgusu, Sığınmacılar, Geçici Koruma Statüsü, Mülteciler, Türkiye’de Yaşayan Suriyeliler*

MIGRANT RIGHTS IN TURKISH LAW: LEGAL STATUS OF SYRIAN IMMIGRANTS

ÖZET

The phenomenon of migration has affected and continues to affect societies and individuals by maintaining its importance throughout human history. In particular, as a result of the wars that took place in the twentieth century, the phenomenon of migration has become an important problem at the international level. In this context, Turkey is heavily affected by the migration phenomenon today as it was in the past. This situation has created the need to make new legal arrangements regarding immigration policies in Turkey. In March 2011, new legal arrangements were made regarding the asylum seekers who came to Turkey after the events that took place in Syria. In this context, the legal status of Syrian asylum seekers in Turkey will be discussed in the context of the current legislation. Based on this information, the study will consist of three parts. In the first part, the concepts of refugee, immigration, asylum seeker and stateless person will be discussed clearly. In this section, the development of the phenomenon of migration and how it is seen in theory are discussed. In addition, how the concept of migration is handled in the international context, and international and regional agreements related to this, are also discussed in detail in this section. In the second part of the study, a historical explanation of the general information about the phenomenon of migration has been made. In this section, important problems related to migration, which affect the Republic of Turkey politically and socially, are discussed. In the last part, the effect of the refugees who migrated to Turkey due to the events in Syria will be discussed.

Keywords: *Migration Case, Asylum Seekers, Temporary Protection Status, Refugees, Syrians Living in Turkey*

1. GİRİŞ

Türkiye, stratejik konumu nedeniyle Avrupa ve Asya'dan birçok göç hareketleriyle karşı karşıya kalmıştır. 1979'da İran devriminin patlak vermesinin ardından Türkiye'ye komşu ülkelerden gelen sığınmacılar, tarihsel olarak kitlesel göçler arasında yer almıştır. Öte yandan, Türkiye'ye Irak'taki iç savaş ve Kosova'da meydana gelen krizler nedeniyle, birçok insan Türkiye'ye göç etmek zorunda kalmıştır (İlan, 2020: 32). Türkiye, jeopolitik bakımından sözü edilen ülkelere komşu ülkeler arasında olduğu için de çoğu insan Türkiye göç etmek zorunda kalmıştır (Ünal, 2014:12)

Toplumda meydana gelen sosyal, siyasal, ekonomik gelişmeler göç kavramını tetiklemiştir. Özellikle küreselleşmenin arttığı bir ülkede sanayileşme ve modernleşmenin bir sonucu olarak bu durum daha çok hissedilmektedir. Sanayi merkezindeki gelişmeler, kentleşme ihtiyacını ve dolayısıyla toplum yapısında bazı farklılıkları beraberinde getirmektedir. Göç etme ihtiyacı yüzyıllardır devam etmekte ve bu ihtiyacın başında uluslararası göç ve düzensiz göç gelmektedir. Düzensiz göç, Amerika Birleşik Devletleri'nde (ABD) 11 Eylül saldırılarından etkilenen ülkeler için bir güvenlik tehdidi haline geldi. Türkiye jeopolitik konumu nedeniyle bu kitlesel göçlerin birçoğuyla karşı karşıya kaldı. Türkiye jeopolitik olarak yakın ülkeler arasında yer aldığından, savaş nedeniyle Göçmenlerin çoğu savaş mağduru nedeniyle Türkiye'ye geldi. Bu nedenle göç ile ilgili sürekli sorunlar yaşanıyor ve bu yüzden düzensiz göç hakkında güvenilir bilgi elde etmek mümkün olmuyor. Türkiye'nin ulaşım açısından gelişmesi, transit göçün en önemli faktörlerinden biri olmuştur (Çiçekşöğüt, 2017:14).

Dünyadaki son gelişmelerin yanı sıra, sosyal ve ekonomik gelişmişlik düzeyindeki artış, göç alan bir ülke ve bir geçiş bölgesi olarak Türkiye'yi dünyada farklı olayların etkilenmiştir. Bu sayede Türkiye, kalıcı bir nüfus yapısı elde etme imkanına sahiptir. Mültecilerin hukuki statüsü, Birleşmiş Milletler tarafından

onaylanmış metinlerde de tanımlanmış ve bu metinlerde, mültecilere sağlanması gereken asgari şartların ne olduğu da belirtilmiştir. Birçok sözleşmeye taraf olan Türkiye'nin de, bu anlaşmalarda sağlanması gereken sorumlulukları açık bir biçimde belirtilmektedir. Öte yandan, Avrupa ülkelerinden Türkiye'ye göç edenlere mülteci statüsü veriliyor ama üçüncü ülkelerden Türkiye'ye göç edenlere mülteci statüsü verilmiyor. Türkiye'nin taraf olduğu anlaşmaya koyduğu çekince olarak "coğrafi kısıtlama" şartı nedeniyle, Türkiye'ye göç eden Suriyelilere Türk mevzuatındaki "Avrupa'daki güncel olaylar nedeniyle" ibaresi ile "mülteci" statüsü verilememektedir (Güçtürk, 2014:16).

Türkiye, karşı karşıya kaldığı uluslararası göçle ilgili hak ve sorumluluklarını tanımlamak için iç hukukunda da önemli bazı yasal düzenlemeler yapmıştır. Bu bağlamda, İskân Kanunu (14.06.1934 tarih ve 2150 sayılı), Pasaport Kanunu (15.07.1950 tarih ve 5682 sayılı) ve Yabancıların Türkiye'de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun (5683 sayılı) çıkarılan düzenlemeler arasında yer almaktadır (İlan, 2020: 2). 28 Temmuz 1951 tarihinde Cenevre'de imzalanan Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme, Türkiye'nin uluslararası göçe ilişkin ana düzenlemesini oluşturmaktadır (İlan, 2020: 2). Söz konusu düzenleme ile mülteci kavramına ilişkin yasal mevzuata, 1 Ocak 1951 tarihinde sığınmacı hukuki koruma için ve bazı olaylar sonucunda ve coğrafi kısıtlama gibi Cenevre'de imza eden Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşmeye taraf devletler, 2 Ekim 1967'de yürürlüğe giren Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Protokol ile bu konudaki karar almanın sınırlarını genişletmiştir (İlan, 2020: 2). Türkiye, 1 Temmuz 1968 tarih ve 6/10266 sayılı Bakanlar Kurulu kararı ile tarih sınırlamasını kaldırmış olmasına rağmen coğrafi kısıtlama şartını uygulamaya devam etmektedir (İlan, 2020: 2). Bu bağlamda, çalışmada değişen göç olgusundan yola çıkılarak, uluslararası göç kavramının değişen boyutu hakkında açıklayıcı ve yorumlayıcı bir yöntem kullanılmış, konuyla ilgili daha sonra yapılacak çalışmalara yol gösterici olmak hedeflenmiştir (Aslantürk, 2018:144).

Çalışmada, özellikle Arap Baharı sürecine bakılarak Suriye'de başlayan olaylar ve savaş farklı iç ve dış nedenleri değerlendirilmiştir. Arap Baharı sürecinin bir yansıması olarak 17 Aralık 2010 tarihinde ortaya çıkan Suriye krizi, dünya genelinde

birçok soruna neden oldu. Türkiye'ye kitlesel olarak geçen 250 kişilik ilk göçmen grubu 29 Nisan 2011'de yaşanmıştır. Çalışmada 2011 yılından bu yana Türkiye'de bulunan Suriyeli vatandaşların hukuki durumu, içinde buldukları koşulların iyileştirilmesi için yapılması gereken çalışmalara ve uygulanabilecek politikalara değinilmiştir.

Kavramsal tartışmaların ötesine geçen somut bir olay göz önüne alındığında, Suriye'deki iç savaş sonucunda meydana gelen kitlesel göç, dünya tarihinin en büyük kitle hareketlerinden biri olarak kabul edilmektedir. 2011 yılında Suriye'de iç savaşın başlamasıyla birlikte 12 milyon Suriye vatandaşı ülke dışına göç etmiştir. Bu da bugün dünyanın en büyük göç hareketi olarak ortaya çıktı. 03.02.2021 itibariyle Türkiye'de resmi olarak kayıtlı 3.650.496 Suriyeli bulunmaktadır. Türkiye, ülkesindeki Suriyelileri yasal olarak mülteci olarak kabul etmemektedir. Türkiye çıkardığı yasal düzenlemeler kapsamında Suriyelilere “geçici koruma statüsü” vermiştir. Bu çalışma, geçici koruma statüsündeki Suriyelilerin yasal statüsünün yasal çerçevesini, söz konusu yasal düzenlemenin uygulamaya nasıl yansıdığını ve etkilerinin neler olduğunu incelemeyi amaçlamaktadır.

2. GENEL KAVRAMLAR

2.1 Göçmen ve Göçmen Hakları

2.1.1 Genel olarak: göç kavramı

On dokuzuncu yüzyılda yapılan bilimsel çalışmalar sonucunda göç kavramına ilişkin bazı teoriler ortaya atılmıştır. Söz konusu olgu, değişime uğramasına ve siyasallaşmasına rağmen tarihi bir kavram haline gelmiştir. Daha sonra sosyologlar farklı çalışmalar yaparak, göç kavramını farklı nitelikteki argümanlarla açıklamaya çalışmışlardır (Murat, 2009:162).

Göç kavramı, bir grup veya bireyin çeşitli nedenlerle devlet sınırları içinde veya sınırları dışında yer değiştirmesi olarak açıklanmıştır. Buna göre, göçmenler, ekonomik nedenler de dahil olmak üzere birçok zorunlu nedenle göç etmektedir. Göç kavramı, evrensel bir kavram olduğu için sürekli değişmektedir. Bir başka kaynağa bakıldığında ise göç kavramı, güçlü ekonomik değişimler ve bolluk açısından ifade edilmektedir. Birçok tanıma bakılmasına rağmen göçün önemli nedenleri arasında ekonomik, politik ve çevresel boyutlar da yer almaktadır. Yükümlülükler göçün ortaya çıkmasındaki en önemli faktör ve göçün sağlandığı çevre için sorun yaratırken zaman zaman olumlu etkileri de olabilmektedir (Yeliz, 2016:329).

Türk hukukunda göçmenlik kavramının birçok tanımı bulunmaktadır. 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma (YUKK) Kanunu'na göre göç, “yabancıların yasal yollarla Türkiye'ye girişini, Türkiye'de kalışını ve Türkiye'den çıkışını ifade eden düzenli göç ile ve yabancıların yasa dışı yollarla Türkiye'ye girişini, Türkiye'de kalışını, Türkiye'den çıkışını ve Türkiye'de izinsiz çalışmasını ifade eden düzensiz göç ve uluslararası koruma” olarak tanımlanmaktadır. Göçün zaman içinde küreselleşmesi konusu bu olgunun özelliklerinden sadece biridir. Mülteci, sığınma, yerinden edilmiş kişiler ve vatansız kişiler kavramlarının ortaya

çıkması tesadüf değildir. Türkiye için genel olarak, sosyal, tarihi ve coğrafi olarak oldukça normal bir durum olan göç, Türkiye bazı zor durumlara sokmuştur. İnsanların bir umutlu bir kapı olarak gördüğü düzenli olmayan göç, olumsuz sonuçlar yaratan bir durum ortaya çıkarmıştır.

2.1.1.1 Göç türleri

Bir tür olarak göçleri sınıflandırmadan önce, göçün nedenlerinin açıklanması gerekir. Sosyologlar tarafından en çok kullanılan, göçün temel nedenini açıklayan Everett Lee tarafından ortaya atılan İtme Çekme Teorisidir. İtici faktörler arasında toprağın düşük verimliliği, düşük ücretler, sınırlı istihdam, eğitim, sağlık vb. fırsat eksikliği, kıtlık, sınırlı sosyal hareketler, sosyal çatışmalar ve terör; çekme faktörleri arasında ise yeni iş fırsatları, yüksek maaşlar, ucuz veya verimli topraklar, terfi fırsatları, sağlık, eğitim vb. fırsatların mevcudiyeti, yiyecek bolluğu ve çeşitliliği, barınma, sosyal güvenlik ve barış bulunmaktadır. Bu faktörlere yönlendirme faktörlerini de ekleyebiliriz. İtici faktörlerin, bir anlamda göçün gerçekleşmesini sağlayan etkiler oldukları da söylenebilir. Bu etkiler arasında karayolu yapımı, arazi mülkiyetine ilişkin yasal düzenlemeler, medyanın yaygınlaşması, araç sayısının artması, siyasi teşvikler ve iletişimin gelişmesi yer almaktadır (Arslan, 2016: 325). Aslında bireylerin göç etmek için birçok nedeni olması beklenir. Ancak genel olarak menşe ülkelerdeki siyasi ve ekonomik sorunlar göç açısından itici faktörler olarak görülmektedir. Menşe ülkelerdeki yaşam standartları ve fırsatları çekici faktörlerdir (Altun, 2015:105).

Göç kararının gönüllü olarak mı yoksa zorlama sonucu mu verildiğinin sınıflandırılmalıdır. Buna göre göç, gönüllü ve zorunlu olmak üzere ikiye ayrılabilir. Tayin ve sürgünler, zorunlu göçe örnek olarak verilebilir. Gönüllü göçün bir örneği, iş bulma umuduyla bir şehir veya kasabaya giden bir kişinin durumudur. Gönüllü göçler, iç ihtiyaçlardan kaynaklanan nüfus hareketleridir. Zorunlu göç ve gönüllü göç aşağıda tartışılmaktadır.

2.1.1.2 Zorunlu göç

Göç olgusu iki kısma ayrılmaktadır: İnsanın iradesi dışında gerçekleşen zorunlu göç, insanın iradesiyle gerçekleşen gönüllü göç olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. *“Zorunlu göç, insanların savaş, siyasi karışıklık veya doğal afet gibi durumlar karşısında kendi istekleri dışında yerleşim yerlerinden ayrılmaya zorlanmasıdır”* (Suat, 2002:85). Zorunlu göç, insanların savaş, siyasi karışıklık veya doğal afet gibi durumlar karşısında kendi istekleri dışında yerleşim yerlerinden ayrılmaya zorlanmasıdır (Suat, 2002:87). Uluslararası Göç Örgütü (“IOM”) ise zorunlu göç kavramını şu biçimde tanımlamaktadır: *“Bir ülkenin yasal koruması altındaki kişi veya grupların Devlet politikası kapsamında olağan ikamet yerlerinden başka bir yere nakledilmesi veya gönüllü olarak gerçekleşen göç(tür)”* (Sergen, 2019:54).

Göçe zorlanan kişi veya gruplar, göç ettikleri ülkelerde veya göç yolunda yaşadıkları sorunlar nedeniyle ağır insan hakları ihlalleriyle karşı karşıya kalmaktadır (Kümbetoğlu, 1997:233). Bu bağlamda, konunun uluslararası hukuk perspektifinden ele alınmasının önemi vurgulanmaktadır. Ayrıca sosyal, siyasal ve ekonomik nedenlerle devlet yaptırımları sonucunda zorunlu göçün meydana gelebileceği de unutulmamalıdır. Bu nedenle zorunlu göç olgusu ulusal ve uluslararası düzeyde önemli sonuçları olan bir olgu olarak değerlendirilmelidir. Zorunlu göçün hem menşe ülkesi hem de ev sahibi ülke için sosyal, politik, kültürel ve ekonomik sonuçları olduğu açıktır. Tarih boyunca zorunlu göç hareketlerinin çok farklı nedenleri ve biçimleri olduğu gözlemlenmiştir. Bu bağlamda insanlar iklim değişiklikleri, güvenlik ve barınma ihtiyaçları, kıtlık ve doğal afetler gibi birçok nedenden dolayı göç etmek zorunda kalmışlardır (Akıncı, 2015:72).

Günümüzde eğitim, kültür, siyaset, sağlık, din, sanayileşme gibi faktörlerin yanı sıra coğrafi sorunlar, savaş, iç çatışmalar ve iklim koşulları gibi nedenlerle zorunlu göç hareketlerinin meydana gelebildiği görülmektedir. Genel olarak insanlık tarihine baktığımızda, zorunlu göçe neden olan en önemli faktörün savaşlar olduğunu not ediyoruz. Dünya savaşları ve takip eden dönemde yaşanan soğuk savaşların ülkeler arasında zorunlu göçe neden olması da dikkat çekicidir. Zorunlu göç olgusunun, göçmen toplumlarda beklenmedik bir şekilde ortaya çıkan ve hızla

gelişen bir olgu olduğu bilinmektedir. Zorunlu göç, insanları sosyal, kültürel, ekonomik ve psikolojik sorunlarla karşı karşıya bırakabilmektedir (Cem, 2018:35).

2.1.1.3 Düzensiz göç

Devletlerin belirlediği sınır geçiş politikaları kapsamında belirlenen şartlara aykırı olarak yapılan her türlü işlem, yasa dışı olarak tanımlanmaktadır. Belirlenen bu politikalar düzensiz göç hareketine neden olmaktadır. Uluslararası arenada göç olgusu üzerine yapılan çalışmalarda en çok düzensiz göç ifadesi kullanılmaktadır. Kanuna aykırılık ifadesi suç kavramı çerçevesinde değerlendirilmektedir. Uluslararası göç hareketlerini tanımlarken, göçün sebepleri ve sonuçları, yasadışılık gibi konuların da uluslararası hukukta önemli bir yere sahip olacaktır.

Guild, düzensiz göçün birçok nedene bağlı olarak ortaya çıktığını belirtmektedir (İlan, 2020:6). Guild'e göre, düzensiz göçler, ülke sınırlarına yasa dışı yollardan giren ve ilgili ülkede yerleşmek için gereken izin süresinin bitmesine rağmen ülkede yaşamaya devam eden kişilerdir (İlan, 2020:6). İlgili makamlarca herhangi bir şekilde yetkilendirilmemesine rağmen sözü edilen kişiler, çalışmaya devam eden ancak bazı göçmenlik statüsü şartlarıyla ilgisi olmayan işler icra etmektedir (Elspeth, 2004:58).

2.1.2 Göçün nedenleri

Siyaset bilimi, sosyoloji, demografi ve ekonomi gibi pek çok alanda yürütülmekte olan çalışmalara konu edilmiş göç olgusu, pek çok nedenden kaynaklanabilmektedir (Elspeth, 2004:88). Esasen göç, kişinin içinde bulunduğu olumsuz durumlardan kaçma ve göç edilecek ülkedeki fırsatları yakalama amacıyla yapılmaktadır. Savaş durumu, siyasi çalkantılar, eğitim ve daha iyi bir yaşama kavuşma gibi pek çok nedenle insanlar ülkelerinden göç edebilmektedir. Göçün nedenlerine ilişkin yapılan çalışmalar incelendiğinde göç olgusuna neden olan en önemli faktörlerin ekonomik etkenler olduğu sonucuna varılabilir. Ancak göç olgusu kompleks bir yapıya sahip olduğundan, söz konusu olgunun tek sebebi ekonomik sebepler şeklinde kısıtlanamaz. Zira ekonomik sebeplerin dışında pek çok sebeplerden ötürü insanlar göç edebilmektedir (Altun, 2015:54).

Esasen göç etmek için bireylerin pek çok sebebe sahip oldukları öngörülmektedir. Ancak genel itibarıyla menşe ülkelerde gerçekleşen siyasal ve ekonomik problemler, göç olgusu bakımından itici faktörler olarak değerlendirilmektedir. Göç edilen ülkelere mevcut olan hayat standartları ve fırsatlar ise çekici faktörler olarak ele alınmaktadır. İnsanların yaşamlarını sürdürebilmeleri açısından içinde buldukları hayat koşullarına uyum sağlamaları gerekmektedir. Söz konusu koşulların başında, insanların fizyolojik ihtiyaçlarının karşılanması koşulu gelmektedir (Wilson, 2017:3).

Esasen bireyler, belli bir gelir düzeyini yakalamak amacıyla çalışmaktadırlar. Bireylerin yaşadıkları yerde iş bulma konusunda güçlük çekmeleri durumunda ailelerinin geçimini sağlayamayacakları öngörülmektedir. Bu durumda bireyler, başka bir ülkeye ya da bölgeye göç etmek zorunda kalabilirler (Arslan, 2016:320).

Literatürde göç olgusuna neden olan faktörler üç temel başlıkta toplanmaktadır. Bunlar; siyasal ve sosyal nedenler, ekonomik nedenler ve demografik nedenlerdir. Göç olgusuna neden olan siyasal ve sosyal nedenler şunlardır: Savaşlar, nüfus mübadeleleri, siyasal rejim değişiklikleri ve politik baskılar gibi olayların insan hayatı üzerinde derin etkiler bıraktığı bilinmektedir (Akış, 2003:533).

Göç olgusu bakımından siyasal istikrarsızlıklar, ayrımcı politikalar, mübadele politikaları ve etnik farklılıkların önemli siyasal ve sosyal nedenler arasında görüldüğü ifade edilmektedir. Bunun yanı sıra dünyayı gezme, çeşitli ülkelere ait kültürleri tanıma ve sosyal bakımdan statü sahibi olma arzuları da göç olgusunun nedenleri arasında kabul edilmektedir (Kutlu, 1992:16).

Halkın iradesinin ülke yönetimine yansımaması, devletlerin egemenliklerinin başka devletlerin elinde olması, ülke yöneticilerinin kendi çıkarlarını koruma maksadıyla uyguladıkları baskıcı ve zorba tutumlar, vatandaşların ülke yönetiminden memnun olmaması, üst düzey yöneticilerin ülkenin kaynaklarını kendi çıkarları doğrultusunda sömürmesi gibi yönetsel ve siyasal etkenler göç olgusunun başlamasında etkilidir. Eğitim ve sağlık alanında ülkenin geri kalması, adalet mekanizmasının sağlıklı bir şekilde işlememesi, ülkede düşünce ve vicdan hürriyetinin kısıtlanması, temel haklar konusunda ülkenin geri kalması ve yönetimin

yozlaşması gibi etkenler göç olgusuna neden olmaktadır (Seyidoğlu, 1996:681). Göç olgusuna etki eden ekonomik nedenler ise şu şekilde sıralanabilir: Ülkedeki istihdam olanaklarının kısıtlı olması, milli gelirin düşük olması, işsizlik probleminin yaşanması, devletin ekonomik imkânlarının kısıtlı olması ya da bu imkânların verimli şekilde kullanılmaması ve sanayi yatırımlarına gerekli önemin verilmemesi durumunda göç olgusu ortaya çıkabilmektedir (Akış ve Akkuş, 2011:10). Gelişmiş ülkelerin kendi vatandaşlarının çalışmayı çok fazla istemedikleri sanayi ve hizmet sektörlerinde çalışacak işçilere ihtiyaç duyması ve gelişmemiş ülkelere genç işçi talebinde bulunması, göç olgusuna neden olan ekonomik sebepler arasında kabul edilmektedir (Memiş, 2015:102).

Küreselleşme dolayısıyla gelişmiş ülkelerin üretim maliyetlerini düşürmek için az gelişmiş veya geri kalmış ülkelere ucuz işgücü sağladığı görülmektedir. Bu durum, göç eden kişi bakımından daha iyi bir yaşam kalitesine sahip olmak olarak algılanmakta; göç edilen ülke açısından ise ucuz işgücü olarak değerlendirilmektedir (Memiş, 2015:102). Göç olgusuna etki eden demografik nedenler ise şu şekilde sıralanabilir: Az gelişmiş ya da geri kalmış ülkelerin nüfus artış hızının yüksek olması göç nedenleri arasında sayılmaktadır. Gelişmiş ülkelerdeki makineye dayalı sanayinin güçlü ve dinamik bir yapıya sahip olmasının yanı sıra; bu ülkelerin nüfus yapılarının yaşlı nüfus ağırlıklı olması, söz konusu sanayi alanında çalışacak işgücü açığını doğurmaktadır. Dolayısıyla gelişmiş ülkeler, az gelişmiş ülkelerin genç ve dinamik nüfus yapısından faydalanmak istemektedirler. Bu durum, göç olgusunun demografik nedenlerinden biri olarak görülmektedir (Parsıoğlu, 2020:9).

2.1.3 Göçün sonuçları

Öğretide göçün, ekonomik ve sosyal etkileşimler neticesinde meydana gelen bir olgu olduğu ifade edilmektedir. Toplumların tarihsel gelişimlerine bakıldığında bu durum net olarak görülebilir (Aksoy, 2012:290). Göçmenler, göç ettikleri yerde ilk olarak iş bulma ve geçimlerini sağlama amacıyla hareket ederler. Ancak göç edenlerin çoğunluğunun vasıfsız olduğundan iş bulması zor olmaktadır. İş olanaklarının sınırlı olduğu bir yerden iş olanaklarının yüksek olduğu bir yere göçün her iki taraf için de farklı avantajlar sağlaması dikkat çekicidir. Bu sayede iş

olanağının fazla olduğu yerlerdeki işçi eksikliği kapatılırken, iş olanaklarının kısıtlı olduğu bölgelerdeki işsiz nüfus oranı da düşecektir (Çakı, 2018:12). Göç neticesinde bireylerin yaşayacakları yerlerde konut sıkıntısının yaşanabileceği öngörülmektedir. Bu durum, o bölgede gecekondu sorunlarının yaşanmasına ve çarpık kentleşmeye neden olabilmektedir. Ayrıca yoğun şekilde göç alan yerlerde nüfusun artmasına paralel olarak mahalli hizmetlerin sunumunda sıkıntılar yaşanabilmektedir (Kara, 2016:156).

Göç olgusu ile ortaya çıkan başlıca sonuçlar şunlardır (Koçak, 2012:168).

- Göçten kaynaklı sağlık ve alt yapı hizmetleri ile eğitim hizmetlerinin sunulmasında aksamalar yaşanması,
- Göç dolayısıyla artan nüfusa bağlı olarak çarpık kentleşmenin ve gecekondu sayılarının artması,
- Nüfusun dağılımı konusunda ülke genelinde orantısızlık yaşanması,
- Göç alan yerlerde hızlı nüfus artışı yaşanması ile göç veren yerlerde hızlı şekilde nüfusun azalması,
- Göçlerin neticesinde sosyal ve kültürel alanlarda anlaşmazlıkların olmasıdır.

2011 yılında Suriye'de iç savaşın başlamasının ardından Türkiye'ye göç hareketleri başlamış ve Türkiye, bu göç hareketlerinden büyük ölçüde etkilenmiştir. Suriye'de yaşanan iç savaştan kaçarak ülkemize göç edenlerin bir kısmı denetimli şekilde geçici konaklama merkezlerine alınmıştır. Ancak göç edenlerin büyük bir kısmı denimsiz olarak ülke geneline dağılmışlardır. Merkezi idare, kitlesel göçün maliyet hesabını yaparken denetimli şekilde yerleştirilen kitleyi göz önünde bulundurmamıştır. Düzensiz şekilde ülke geneline dağılan göçmenlerin ülkeye maliyeti hesaba katılmamıştır. Göç edenlerin arasında kadınların ve çocukların oranının yüksek olması, toplumsal yaşamda yeni problemlerin yaşanmasına sebep olmuştur (Yılmaz, 2014: 1690).

2.2. Göçmen kavramı

Göçmen kavramı genel olarak ekonomik sebeplere dayanarak gönüllü surette ülkelerini terk eden ve başka ülkelere giriş yapan, o ülke mevzuatının kendilerine tanıdığı hak ve yetkileri kullanarak o ülkelerde yaşamını sürdüren kişileri karşılamaktadır¹. Özellikle ekonomik açıdan zorluk yaşamaları veya sosyal şartların elverişsiz olması, insanları göç etmeye yöneltmektedir. Ekonomik nedenlerle göç eden göçmenler mültecilerden farklı uygulamalara tabi olabilmektedir (Deniz, 2014:176). Göçmen, sosyal ve ekonomik yaşantısında kaybedeceği bir değer olmadığına karar vererek ülkesi ya da yaşamını sürdürdüğü bölgesini terk etmeyi gönüllü olarak kararlaştırmaktadır. Birleşmiş Milletler (“BM”), göç etme sebepleri, göç etmek için kullanılan yöntemler, göçün düzenli ya da düzensiz olarak gerçekleşip gerçekleşmediği, sığınma amacıyla ülkesi dışında bir yıldan fazla bir süre ikamet eden herhangi bir kişi, gönülsüz veya gönüllü göçmen olarak kabul edilir.(Olçay, 2012:103).

Göçmenler genel olarak buldukları ülkeden yasal yollarla ayrılmak suretiyle başka ülkelerde hayatlarını sürdürmeye başlamaktadırlar. Aynı şekilde göçmenler, genelde yeni ülkelere yasal yollardan giriş yapmış kişilerdir. Göçmen kavramının İngilizcede iki kelimeyle ifade edildiği bilinmektedir. Bunlar; *emigrant* (bir yere göç etmiş olan kişi) ve *immigrant* (bir yerden göç etmiş olan kişi) sözcükleridir. Ülkemizdeki kullanımına bakıldığında ise göçmen kavramı; 1980 yılına kadar genel olarak Türk kökenli göçmenler için, 1980 sonrasında ise yabancı kökenli göçmenler için kullanılmaktadır (Kara, 2016:154). Göçmenlik statüsünde önemli olan husus, göç eden kişilerin göç ettikleri ülkelerde yerleşme niyetlerinin bulunmasıdır (Olçay, 2012:106).

Göçmen kavramının sığınmacı ve mülteci kavramlarını içerisinde barındırdığı ifade edilmektedir. Bunun yanı sıra her göçmenin, mülteci ya da sığınmacı olmadığı ileri sürülmektedir. Bu durumu açıklığa kavuşturmak için mülteci kavramını 1951 Cenevre Sözleşmesindeki yasal tanımlar kapsamında ele almak gerekmektedir. 1951

¹ Uluslararası Göç Hukuku, Göç Terimleri Sözlüğü, IOM, İkinci Baskı, No:31, Göçmen maddesi, s.37, https://publications.iom.int/system/files/pdf/iml31_turkish_2ndedition.pdf, (Erişim Tarihi:02.05.2022;

Cenevre Sözleşmesine göre göçmen ve mülteci kavramlarının temelde birbirinden farklılaştığı görülmektedir.

Avrupa Birliği (“AB”) ülkeleri tarafından, düzensiz göçün önlenmesi amacıyla uygulanan politikalar neticesinde yasa dışı yollardan göç edenlerin yasal yolları kullanmalarının sağlanmaya çalışıldığı görülmektedir. Bunun yanı sıra nitelikli göçmen kabulü doğrultusunda AB üyesi ülkelerin çeşitli politikalar yürüttükleri bilinmektedir. Söz konusu ülkeler, kendi vatandaşları tarafından çok fazla rağbet edilmeyen işlerde ucuz ve nitelikli göçmen işçileri ülkelerine daha kolay kabul etmektedirler. Bu haliyle ülkeler arasında işgücü hareketliliği yaşandığı belirtilmektedir (Çelikel, 2017:22).

2.3 Mülteci Kavramı

Çağdaş mülteci düzenlemelerinin, II. Dünya Savaşı sonrası ve öncesindeki, I. Dünya Savaşı ile II. Dünya Savaşı arasındaki göçmen krizlerine dayandığı bilinmektedir. Mülteci kavramının tanımı 1951 Cenevre Sözleşmesi’nde yer almıştır. Söz konusu tanıma göre, mülteci; *“ırkı, dini, siyasi görüşleri ve cinsiyeti gibi sebeplerden ötürü zulüm göreceğini düşünerek, ülkesine geri dönmek istemeyen veya dönemeyen, vatandaşlık bağı ile bağlı olduğu ülkenin hudutları dışında bulunan ve bu ülke korumasından yararlanamayan veya hâlihazırdaki korku dolayısıyla yararlanmak istemeyen kişidir”* (Saraçlı, 2010:49). Mülteciler, mevcut bir zaruret hali dolayısıyla ülkelerinden ayrılmak zorunda kalırlar. Bu yüzden mültecilerin vatandaşlık haklarını kaybedip kaybetmediği hususunda menşe ülkeden bilgi alınması zordur ve ayırdıkları ülkenin diplomatik koruması altında değillerdir. Dolayısıyla mültecilerin vatandaşlık hakkına sahip olmaları resmi bir konu olmasının yanı sıra, esasen mülteciler vatansız kişilere benzer bir statüye sahiptirler. Mülteci ve sığınmacı konumuna düşmüş olan milyonlarca mağdurun muhafaza edilmesi amacıyla uluslararası koruyucu düzenlemeler çıkarılmıştır (Ekşi, 2012:6377).

Söz konusu düzenlemeler ile mültecilere ait hak ve yükümlülükler hükme bağlanmaya çalışılmıştır. Bu düzenlemelerle mülteciler, uluslararası hukuk kapsamında koruma altına alınırken, sığınmacılar ise egemen ülkelerin inisiyatifine bırakılmıştır. Bu yüzden egemen ülkeler, kendilerine yapılmış olan sığınma

başvurularının kabulü ya da reddine ilişkin serbest biçimde hareket edebilmektedir. Sığınmaya ilişkin başvuruları kabul edilmiş olan mültecilerin hukuki statülerinin değerlendirilmesi, uluslararası alanda kabul edilen anlaşmalara bağlıdır. Mülteci statüsünün kişilere ayrıcalıklı bir hak getirdiği ifade edilmektedir. Diğer yoksul insanlardan farklı olarak mülteciler, mali yardım alan ve sığınma ve daimî ikamet hakkı da dahil olmak üzere birçok uluslararası yardıma hak kazanan insanlardır (Saraçlı, 2010:55).

Mülteci kavramının genel itibariyle, katlanılması mümkün olmayan ölçüde ağır şartlardan kurtulmaya çalışan insanları karşıladığı ifade edilmektedir. Kaçmış olan bireylerin kaçtıkları menşe ülke, genelde o kişiler açısından risklidir. Söz konusu kaçışın en büyük sebebi, güvenlik ve özgürlüğe duyulan gereksinimdir (Steinbock, 1988). Mülteci hakları bakımından ana kaynak olarak kabul edilen 1951 Cenevre Sözleşmesi, *“kendi ülkesi içerisinde zorunluluk arz eden nedenlerden ötürü yer değiştiren bütün bireylerin mülteci olarak kabul edilemeyeceğini”* vurgulamaktadır (Gençler, 2005:5). 1951 Sözleşmesi’nde mültecilere ilişkin olarak kabul edilen genel ilkeler şunlardır:

- Geri gönderilmeme ilkesi; mültecilerin zulüm ya da zulüm tehlikesiyle terk ettikleri menşe ülkelerine iade edilmemesi gerekmektedir (m. 33).
- Ayrımcılık yasağı ilkesi; mültecilik bakımından bireylere sağlanan koruma, herhangi bir ayırım gözetilmeksizin bütün mültecilere eşit düzeyde uygulanmalıdır (m. 3).
- Uluslararası iş birliği ilkesi; sığınma hakkının verilmesinin bazı ülkeler bakımından ağır yük oluşturabileceği öngörülmektedir. Dolayısıyla mülteci sorununun tatmin edici bir çözüme kavuşturulması, ancak uluslararası iş birliğiyle mümkündür (m. 35).
- Yasa dışı göçün cezalandırılmaması ilkesi; zulüm ya da zulüm tehlikesinden kaçmakta olan kişiler, menşe ülkelerini düzenli ya da yasal bir şekilde terk edemezler. Bu kişilerden yasal bir şekilde ülkeye giriş yapılması talep edilemez.

Dolayısıyla yasa dışı yollarla ülkeye giriş yapan mültecilerin cezai sorumluluğu bulunmamaktadır (m. 31).

Mültecilerin göçe ilişkin kararlarında haklı korkularının rolünün çok etkili olduğu, göçmenlerin göç kararlarında ise korku faktörünün etkisinin az olduğu ve ekonomik sebeplerin etkisinin baskın olduğu savunulmaktadır (Steinbock, 1988:688).

Göçmenler, kendi ülkelerinde kendilerine sağlanan vatandaşlık hakkından kaynaklanan korumadan yararlanmaktadırlar. Bunun yanı sıra, söz konusu korumanın sosyal ve ekonomik bakımdan yeterli olmadığına kanaat getirerek göç ederler. Esasen devlet ile vatandaş arasındaki sadakat, güven, yardım ve korumadan kaynaklı bağlar, toplumun temelini de oluşturmakta olan bağlardır. Mültecilik durumunun ortaya çıkması halinde söz konusu bağlar kesilecektir (Uzun, 2016:57).

Söz konusu bağların kesildiğinin fiziki olarak belirtilerinin ise “zulüm” ve “yabancılaşma” olduğu belirtilmektedir. Bu iki durumun mülteci kavramının açıklanması bakımından yeterli oluşumlar olduğu kabul görmektedir². Mültecilik bakımından zulüm ve yabancılaşma olgularının yeterli görülmesiyle birlikte mülteci statüsünün kazanılabilmesi için ev sahibi ülkenin yasal mevzuatına göre, belli koşulların da yerine getirilmesi gerekir. Söz konusu şartlar arasında göçün, zulüm ya da zulüm tehlikesinin din, dil, ırk, belli bir sosyal doğa veya siyasi düşünceden kaynaklanması sayılabilir (BMMYK, 1998).

Bireyin menşe ülke dışında bulunma koşuluyla mültecilik başvurusu yaptığı sırada zulüm gördüğü ya da zulüm görme tehlikesinin olduğunu ileri sürdüğü ve vatandaşlık bağı ile bağlı olduğu ülke dışında olması gerekmektedir.

Kişinin menşe ülke himayesinden yoksun olması ya da bu himayeden faydalanmak istememesi veya menşe ülkeye geri dönememesi ya da dönmeyi istememesi gerekmektedir.

² Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK), Mülteci Statüsünün Belirlenmesinde Uygulanacak Ölçütler ve Usuller, 1988, s.14-15.

Birleşmiş Milletler Mülteciler ve Yüksek Komiserliği (“BMMYK”), kişilerin, uluslararası hukuk bakımından mülteci statüsünü kazanabilmeleri için gerekli olan şartların yanı sıra mülteci statüsünü kazanmasına engel olan şartları da belirtmektedir.

Söz konusu şartlar şu biçimde sıralanabilir: (Altun ve Görel, 2016:79)

- Kişinin menşe ülke korunmasından kendi isteğiyle tekrar yararlanmaya başlaması,
- Kişinin kaybetmiş olduğu vatandaşlık hakkını kendi iradesiyle yeniden kazanması,
- Kazanmış olduğu yeni milliyetin eski ülkenin desteği altında olan bir ülke olması,
- Zulüm ya da zulüm tehlikesi altında göç ettiği yeni ülkeden kendi iradesiyle ayrılmış olması,
- Sığınılan ülkede mülteci statüsünün kazanılmasının ardından, menşe ülkede ciddi bir siyasi suça bulaşmadığının anlaşılması.

Mülteci statüsü, barışa ve insanlığa karşı işlenmiş suçlar ile savaş suçlarına karşı kişinin sergilemiş olduğu duruş için verilen bir statüdür. Menşe ülkenin söz konusu tutum ve davranışlarına karşı kişinin bu şekilde bir duruş sergilemediği anlaşılırsa o kişiye mültecilik statüsü verilmez.

Siyasi ya da sosyolojik olaylar karşısında başka ülkelere göç etmiş olan kişilere tanınan mültecilik hakkı, çevresel koşullar dolayısıyla yaşanan göçlerde, göç eden kişilere de tanınmaktadır. Çevresel faktörler nedeniyle mevcut yaşam koşullarının bozulması nedeniyle göçmenler, “*hayatı tehdit eden koşullar nedeniyle zorla kaçan kişiler*” olarak bilinir. Çevresel koşullar nedeniyle göç etmiş kişilerin mülteci statüsünün tanınması uygulamada farklı tartışmalara neden olmaktadır.

2.4 Sığınmacı Kavramı

Göçmen ve mülteci kavramlarından farklı olarak kullanılmakta olan diğer bir kavram da sığınmacı kavramıdır. Sığınmacı kavramı, genel itibariyle vatandaşı olduğu ülkeden farklı endişeler sebebiyle ayrılmak suretiyle başka bir ülkeye göç eden, ancak yasal statüsü henüz tespit edilememiş olan kişileri karşılamaktadır. Genellikle sığınmacıların buldukları ülkelerde kanuni ve uluslararası koruma arayışında oldukları görülmektedir. Yani sığınmacılar, sığınmış oldukları ülkelerde, özel kanuni düzenlemeler ile belirlenmiş olan ve geniş anlamda vatandaş ya da yabancı olmama biçiminde kuramsallaştırılan bir statüye sahiptir. Sığınmacı kavramı mülteci statüsünü almaya yönelik başvuruları, hükümet veya BMMYK tarafından değerlendirilme sürecinde olan bireyler için kullanılmaktadır. Her ne kadar yasal statüleri resmi açıdan tanınmasa da sığınmacı konumundaki kişilerin menşe ülkelerine zorla geri gönderilmesi mümkün değildir. Bu kişilerin hakları, sığınılan ülke tarafından korunması gerekli olan haklardır (Tokuzlu, 2022:7). Sığınılan ülke veya BMMYK tarafından yapılan değerlendirmeler neticesinde mülteci statüsüne sahip olmaya hak kazanan sığınmacıların uluslararası korumadan faydalanabilecekleri ve yardım alma hakkına sahip olabilecekleri öngörülmektedir. Bunun yanı sıra mülteci olmamakla beraber herhangi bir uluslararası korumaya ihtiyaç duymadığı tespit edilen kişiler ise menşe ülkelere geri gönderileceklerdir (Önal ve Keklik 2016:9).

Sığınma sürecinin, sığınan kişi ve sığınılan ülkeler bakımından son derece sorunlu yürüyen bir süreç olduğu söylenebilir. Zira sığınmacılar, genelde ekonomik, sosyal ve psikolojik bakımdan pek çok problemlerle karşı karşıya kalan kişilerdir. Avrupa Birliği, üçüncü dünya ülkesi vatandaşları tarafından yapılan iltica başvurularını incelenmektedir. Bu inceleme üye ülkeler tarafında yapılmaktadır. Ayrıca, yapılan bir sığınma başvurusunu incelemekten Üye Devletin sorumlu olduğunu belirlemek için kuralları ve hareket mekanizması oluşturmaya ilişkin Dublin II Yönetmeliğini kabul edilmiştir (Uzun, 2015:57). Bu Yönetmeliğin 2. maddesine göre, sığınmacılar, sığınma maksadıyla başvuru yapmış olup başvuruları hakkında henüz kesin bir kararın verilmediği kişiler olarak tanımlanmaktadır. Sığınmacılar, genel olarak mültecilik statüsünü kazanmak ve bu statünün sağladığı

haklara kavuşmak amacıyla hareket eden kişilerdir. Bu çerçevede her mültecinin ilk aşamada birer sığınmacı olduğu kabul edilmektedir (Dalboy, 2020:85).

458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun 123. maddesine “şartlı mülteci” statüsü eklenmiştir. Mülteci statüsünün aksine, uluslararası mülteci hukuku açısından devam eden süreçte yeterli koşulları taşımaları halinde sığınmacı olarak kabul edilen kişilerin mülteci statüsüne geçecekleri öngörülmektedir. Ancak bu kişiler, sığınmacı statüsüne sahip oldukları süre boyunca da sığınılan ülkenin hukuki korumasından faydalanacaklardır. Sığınmacı statüsüne ilişkin olarak ülkemiz iç hukuk düzenlemelerinde herhangi bir coğrafi kısıtlamanın olmadığı görülmektedir. Ancak Suriyelilerin sığınmacı statüsünden yararlanamadıkları bilinmektedir. Zira onlar için yasada özel bir düzenlemeye gidilmiş ve Suriyelilere sığınmacı statüsünün verilmeyeceği hükme bağlanmıştır (Ekşi, 2015:6658).

2.5. Geçici koruma

Uluslararası alanda devletler tarafından gerçekleştirilen uygulamalara bakıldığında geçici koruma kavramının ilk olarak “geçici sığınma” ve “geçici iltica” gibi kavramlarla ifade edildiği görülmektedir. Söz konusu kavram ilk ortaya çıktığında geçici sığınma teriminin kullanılmasının karışıklığa yol açabileceği öngörülmüş ve bunun yerine geçici iltica kavramının kullanılmasının daha doğru olacağı ileri sürülmüştür. (Dalboy, 2020:82).

1956'da Macaristan'dan Avusturaya'ya sığınan mülteciler, 1971'de Hindistan'a sığınan Pakistanlı göçmenler ayrıca 1975 ile 1980 yılları arasında Güneydoğu Asya'ya sığınan mülteciler; Vietnam, Kamboçya ve Laos'tan insanlara sunulan yasal koruma, günümüzde bilinen geçici koruma uygulamalarına birer örnek olarak gösterilebilir. Söz konusu örneklere bakıldığında, bu göç hareketlerinin tamamının kitlesel akın neticesinde gerçekleşen sığınma durumları olduğu görülmektedir. Geçici koruma statüsünün, göçe ilişkin öğretilerde kabul gören diğer kavramlardan daha sonra ortaya çıkan bir statü olduğu görülmektedir (Arslan, 2016:132).

II. Dünya Savaşı'ndan sonra Doğu Avrupa'da çıkan çatışmalar sonucunda yaşanan kitlesel göç özellikle Avrupa'ya doğru ilerlemiştir. Bu süreçteki

mağdurların bireysel olarak incelenmesi ve onlara mülteci statüsünün verilmesi imkânsız hale gelmiştir. Bu kapsamda, söz konusu kişilere yeni bir hukuki statü tanınması zorunluluğu doğmuştur. Öte yandan Türkiye, 1990'larda Körfez Savaşı sırasında Kuzey Irak'tan Türkiye'ye yoğun bir akın sonucunda öne çıktı. Söz konusu durumun, özellikle Suriye'deki iç savaş sonrasında meydana gelen kitlesel göç hareketleri nedeniyle önem kazandığı kaydedilmiştir (Uzun, 2015:58).

Geçici koruma, devletlerce 1951 Cenevre Sözleşmesi tarafından öngörülen yükümlülüklerden kurtulma maksadıyla bir çıkış yolu olarak görülmektedir. Bu gibi durumlarda, geri gönderme yasağının ülkeye girişin uzlaştırılması ve kalıcı bir çözüm bulunması rolü oynadığı söylenmektedir. BMMYK İcra Komitesi'nin de geçici koruma uygulamasını, uluslararası koruma sağlanması bakımından “*esnek ve pragmatik bir yöntem*” olarak değerlendirdiği görülmektedir (Çiçekli, 2014:203).

Geçici koruma statüsü, Avrupa Birliği bünyesinde yapılan çalışmalar sonucunda çıkarılan Avrupa Birliği Geçici Koruma Direktifi (Council Directive (EC), No:2001/55/EC) ile düzenlenmektedir. Bu yönergeye göre, söz konusu statü, üçüncü bir ülkeden gelen ve kendi ülkesine geri dönemeyen kimseleri ifade eder.

Türkiye'de bu konudaki düzenlemeler, YUKK'nın 91. maddesine dayanılarak çıkarılan ve 22.11.2014 tarihinde yürürlüğe giren Geçici Koruma Yönetmeliği ile hazırlanmıştır. Geçici koruma rejimine göre geçici koruma; “*Menşei ülkesinden ayrılmak zorunda kalan ve geri dönüşü mümkün olmayan, geçici ve acil korumaya ihtiyacı olan, sınırlarımızı toplu halde geçen veya sınırlarımıza gelen ve kişisel olarak değerlendirilmeyen yabancılara sunulan koruma ve uluslararası koruma altındaki statüleri*” ifade eder³.

Türkiye’de bulunan Suriyelilerin hukuki konumu bu yönetmelik ile net bir biçimde belirlenmiştir. 28.04.2011 tarihinden bu yana Suriye’den Türkiye’ye, meydana gelen olaylar nedeniyle geçici koruma amacıyla Suriye'den bireysel veya toplu olarak sınırlarımıza gelmişlerdir. Suriye vatandaşları, koruma altına alınsalar dahi geçici koruma altına alınacaktır. Uluslararası koruma başvurusunda

³ Geçici Koruma Yönetmeliği, 2014, md.1.

bulunmuştur (Altun, 2015:109). Geçici koruma süresi boyunca uluslararası koruma için bir kişi başvurularında bulunulması durumunda söz konusu başvuruların işleme alınmayacağı belirtilmiştir (Altun, 2015:109).

Geçici koruma kapsamında ülkeye sığınan kişiler ülkelerine geri gönderilemez ve insanlık dışı kötü muameleye tabi tutulamazlar. Öğretide geçici korumaya ilişkin üç temel faktörün ön plana çıktığı ifade edilmektedir. Bunlar:

- Açık sınır politikasının uygulanması,
- Geri gönderilmeme prensibinin uygulanması,
- Acil ve temel nitelikteki ihtiyaçların karşılanmasıdır (David, 2017:106).

2.6 Mülteci Haklarının Tarihsel Gelişimi

Mültecilik konusu uluslararası anlamda ilk olarak Birinci Dünya Savaşı sonrasında gündeme gelmiştir. Milletler Cemiyeti Dönemi içerisinde kurulmuş olan Hükümetler Arası Mülteciler Komitesinin üstlendiği görevler, daha sonra Uluslararası Mülteci Örgütüne devredilmiştir. Bu tür haklar, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 10 Aralık 1948 tarihinde kabul edilmiştir. İkinci Dünya Savaşı sonrasında ise uluslararası mülteciler konusu yeniden gündeme taşınmış ve bu konu uluslararası bir sorun olarak ele alınmaya başlanmıştır. Savaş sonrası Avrupa’da ortaya çıkan rejim değişiklikleri nedeniyle, yurdundan ayrılmak zorunda kalan ve devletin korumasından çıkan milyonlarca insan, korunma ve barınma ihtiyacı ile karşı karşıya kalmışlardır. Uluslararası Mülteciler Teşkilatı (“IRO”) 1948 ve 1951 tarihleri arasında etkin biçimde faaliyet göstermiş ve söz konusu sorunun çözülmesi için aktif bir rol üstlenmiştir. 1951 senesinde IRO, yerini BM MYK’ya bırakmıştır. BM MYK himayesine giren mültecilerin 1951 Cenevre Sözleşmesi ile çeşitli haklara kavuşması sağlanmıştır (Ergüven ve Özturanlı 2013:1110).

Milletler Cemiyeti döneminde evrensel bir “mülteci” tanımı yapılamadığı ifade edilmektedir. Bu nedenle de genel bir mülteci politikası uygulamaya konamamıştır. Koruma planları yalnızca belirli grupları kapsayacak biçimde uygulanmıştır. Milletler Cemiyeti İkinci Dünya Savaşı öncesinde ve savaş sürecinde başarısız

görüldüğü için 1943 yılında yeni bir örgüt kurulması gündeme gelmiştir. Birleşmiş Milletler adıyla kurulması öngörülen bu örgütün kuruluşu öncesinde savaş sırasında ülkelerini terk etmek zorunda kalan mültecilere yardım edilmesi için “Birleşmiş Milletler Yardım ve Rehabilitasyon İdaresi” adında bir birim oluşturulmuştur. Birleşmiş Milletlerin kurulması sonrasında ise söz konusu birim, Uluslararası Mülteci Örgütü adıyla faaliyetlerini sürdürmüştür (Milner ve Loescher, 2008:8).

Türk Mevzuatında, Mülteci Haklarının Evrimi Osmanlı İmparatorluğu'ndan bu yana Anadolu toprakları, demografik hareketlere ve yerinden edilmiş kişilere ev sahipliği yapmış bir ülkedir. Bilhassa 1980'den sonra meydana gelen kitlesel göç hareketlerinin ülkemizi büyük ölçüde etkilediği görülmüştür. Günümüzde ise Türkiye, nüfus hareketleri bakımından bir geçiş ülkesi konumuna gelmiştir (Milner ve Loescher, 2008:10).

Ülkeye sığınan insanların bir kısmı, ekonomik sebeplerle göç etmekte olan göçmenlerden oluşmaktadır. Bunun yanı sıra sığınma hakkı talep eden insanların büyük bir kısmı doğu ile güney sınırlarımızdaki ülkelere çeşitli siyasi, ideolojik ya da etnik nedenlerle gelen insanlardan oluşmaktadır. Mart 2011'den itibaren Suriye'de başlayan iç savaş ve çatışma ortamı, ülkedeki milyonlarca insanın ülkemize ve batı ülkelerine göç etmesine neden olmuştur (Tokuzlu, 2016:10). “*Türkiye'de mültecilerle ilgili birinci kanuni düzenleme 14 Haziran 1934 tarihinde 2510 sayılı İskân Kanunu ile yapılmıştır*” (Bozbeyoğlu, 2015:65). Başlangıçta iskân ile ilgili olarak çıkarılan bu kanunun, siyasi ve sosyal nitelikte bir kanun olduğu bildirilmektedir. Kanun kapsamında mülteciler, ülkeye yerleşme maksadıyla değil, zorunluluk gereği geçici surette oturma amacıyla sığınan kişiler olarak tanımlanmışlardır (Bozbeyoğlu, 2015:65).

“*Türkiye'deki mültecilerle ilgili bir başka yasal düzenleme ise 5682 sayılı Pasaport Kanunu'dur*”. Söz konusu Kanunun 4. maddesine göre, pasaportlu veya pasaportsuz mülteci ve yabancıların ülkeye girişleri İçişleri Bakanlığı'nın kararına bağlıdır. Mültecilerin Yasal Statüsü Hakkında Sözleşmeyi onaylamak için 28 Temmuz 1951 tarihinde Cenevre'de imzalanan 359 Sayılı Düzenleyici Kanun

imzalandı ve coğrafi kısıtlama kavramı kabul edildi. Bu nedenle mülteci, sadece Avrupa'dan Türkiye'ye gelerek iltica başvurusunda bulunanlar içindir.⁴

Bu düzenleme, ülkenin coğrafi konumunun yarattığı çekinceler nedeniyle kabul edilmiş olan bir düzenleme olarak görülmektedir. Aynı şekilde Türkiye, 1 Temmuz 1968 Bakanlar Kurulu'nun Mülteciler ile ilgili kabul edilen Mültecilerin Hukuki Statüsü hakkında 1967 Protokolü (1967 Protokolü) kapsamında sadece Avrupa'dan gelen kişilere mülteci statüsü tanıyacağı öngörülmüştür (Altun, 2015:111). Bu nedenle Avrupa dışında, başka bir ülkeden Türkiye'ye gelen kişilere mülteci statüsü verilmemektedir. Buna karşın BMMYK ve diğer uluslararası kuruluşların, Türkiye'deki kayıtlı sığınmacıları mülteci olarak kabul ettikleri görülmektedir (Altun, 2015:111).

Türk iç hukuku açısından mültecilere ilişkin hükümleri içeren bir diğer düzenleme ise 30 Kasım 1994 tarihli Resmî Gazete'de yayımlanarak "*Türkiye'ye iltica etmiş veya ikamet talebinde bulunan bireysel yabancılarla toplu sığınma için*" yürürlüğe girmiştir. Sınırlarımıza gelen yabancılara ve olası nüfus hareketlerine uygulanacak usul ve esasların düzenlenmesidir. Kısaca "*Yönetmelik 1994*" olarak tanımlanan bu yönetmelik, mevzuattaki boşluğu doldurmak amacıyla çıkarılmıştır.⁵

Yönetmelikte mülteciler, sığınmacılar ve nüfus hareketlerine ilişkin hükümler yer almaktadır (Ekşi, 2012). Süreç içerisinde, çağdaş standartları yakalamaktan uzak olan bu düzenlemelerin değiştirilerek AB'nin göç ve sığınma müktesebatına uyumlu hale getirilmesi amaçlarıyla YUKK çalışmalarına başlanmıştır (Uzun, 2015). Ayrıca Türkiye, AB üyelik hedefi kapsamında 24 Temmuz 2003 tarih ve 25178 sayılı Resmî Gazete'de yayınlanan Ulusal Program'da, iltica konusuna yer vererek özel bir "iltica yasası" çıkarmayı taahhüt etmiştir. Bu kapsamda 2014'te yürürlüğe giren YUKK ile mültecilerin hak ve yükümlülüklerine ilişkin kapsamlı düzenlemelere gidilmiştir (Ekşi, 2012:213).

⁴ R.G. 21.6.1934 – 2733.; R.G. 24.7.1950 – 7564.; R.G. 05.08.1968 – 12968.

⁵ R.G. 30.11.1994 – 22127

2.7 Bölgesel Mülteci Yasaları ve Standartları

Sığınmacı, ülkesinden başka bir yere göç eden ve oraya sığınma talebinde bulunan kişidir. İlgili Devletin makamları tarafından değerlendirilen ve uluslararası ve iç hukuk kuralları uygulanarak sığınma hakkı verilen kişilere ise “mülteci” denir (Kılıç, 2010:187).

1951 Sözleşmesi’ne göre mülteci; *“ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri sebebiyle, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle, yararlanmak istemeyen kişi”*dir (Goodwin-Gill, 2008:54)⁶.

1951 Sözleşmesi’ndeki bu tanıma dayanarak devletler, taraf oldukları anlaşmalara ve çeşitli baskılar nedeniyle bir devletin ülkesinden kaçan ve başka bir devletin ülkesinde sığınma talebinde bulunmayan kişilere bu statüyü tanımaktadır. BMMYK, faaliyetlerinde “mülteci” ve “yerinden edilmiş kişiler” ayrımını kullanmaktadır. “Yerinden edilmiş kişiler”, mülteci statüsü verilmeyen sığınmacılar içindir. Çeşitli baskılar sonucunda bir ülke içinde yerinden edilen kişilere “ülke içinde yerinden edilmiş kişiler” denilerek kavram karmaşası önlenmeye çalışılmıştır (Acer, 2010:148).

2.8 Mülteci Statüsü ve Uluslararası Belgelerde Mültecilerin Hak ve Yükümlülükleri

1951 anlaşmasına göre; *“İkamet ettiği ülke dışında bulunan ve ırkı, dini, tabiiyeti, belirli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi görüşleri nedeniyle zulme uğramaktan haklı olarak korktuğu için o ülkenin korumasından yararlanamayan veya bu korku yüzünden o ülkenin korunması talep eden kişiye mülteci denir.”*

⁶ BM Genel Kurulu’nun 18 Aralık 1961 tarih ve 1673 sayılı Kararı ile BMMYK’nın yetki alanı genişletilmiştir. Karar metni için bkz. <http://daccess-dsny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/167/26/IMG/NR016726.pdf?OpenElement>, 25.04.2022 tarihinde erişildi

Mülteci terimi, olağan anlamıyla, kaçan, dayanılmaz kişisel durumlardan veya koşullardan kaçmaya çalışan bir kişiyi ifade eder. Göç eden insanları, genel olarak giden yer, insanlar için uygun olmayabilir. İnsanların, göç eden ülkeleri hem güven hem de özgürlüğü ihtiyaç duymaktadır. Mülteci kavramı genel anlamıyla, içinde yaşadığı toplum içinde zorlayıcı veya kişisel koşullardan göç etmeye veya taşınmaya çalışan bir kişiyi ifade eder. Genel olarak, oryantasyon varış yeri o kişi için uygun olmayabilir. Özgürlük ve güvenlik dahil olmak üzere çeşitli nedenlerle görünmektedir. Zulümden kaçış, özgürlüğe veya fiziksel bütünlüğe yönelik tehdit, yargı, yoksunluk, ezici sefalet, savaş veya iç karışıklık, açlık, susuzluk veya doğal afetler gibi kaçış nedenleri birbirinden farklı olabilir (Çiçekli, 2009:152).

2.8.1 Barınma hakkı

İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin yeterli yaşam standardı olarak ifade ettiği "konut" terimi, barınma hakkını ifade etmektedir. Yeterli barınma hakkı, Birleşmiş Milletler Ekonomik, Kültürel ve Sosyal Haklar Komitesi'nin, yeterli yaşam standardını içeren Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 11. maddesinin birinci paragrafını açıklayan 4 No'lu Genel Yorumunda ayrıntılı olarak açıklanmıştır.⁷ Komite'nin 4 No'lu Genel Yorumunun ilk paragrafında belirttiği gibi, yeterli barınma hakkı, yeterli bir yaşam standardı hakkından kaynaklanan ve tüm ekonomik, sosyal ve kültürel haklardan yararlanmanın temeli olan bir insan hakkıdır (Büyükçalık, 2014: 148). 1951 Mülteci Sözleşmesi, barınma hakkıyla ilgili olarak bir "konut hakkı" da içermektedir. Kamu otoritelerinin kontrolüne tabi ve tedavi çerçevesinde sağlayacaktır. 1951 Mülteci Sözleşmesi'nin bu hükmü ile mültecilerin aynı koşullarda yaşayan yabancılarla eşit muamele görecekları vurgulanmış, mültecilerin barınma hakkının yabancılarla birlikte fırsat ve koşullara bırakıldığı vurgulanmıştır. Bu Barınma Hakkına İlişkin Genel Yönetmelik ile özel durumu olan kişilerin barınma hakları diğer yabancılarla eşit düzeyde tutulmaktadır. Bu anlamda 1951 Mülteci Sözleşmesi'nin mültecilere özel hükümler içeren ve mülteci barınma

⁷ M Ekonomik, Kültürel ve Sosyal Haklar Komitesi, 4. No.lu Genel Yorum: Yeterli Barınma Hakkı (EKSHS m. 11/1), 13 Aralık 1991, E/1992/23, <http://www.refworld.org/docid/47a7079a1.html> (Erişim tarihi: 23.05.2022)

hakkıyla ilişkilendirilebilecek tek maddesinin, mültecileri nasıl barındıracaklarına ilişkin kriterlere devletlere yer vermediği görülmektedir (Acer, 2015:218).

Diğer bir deyişle ikamet, devletlere olumlu değerler ve hedefler empoze ettiğinde somut bir sosyal hak haline gelmektedir. Bu bağlamda devletlerin “konut hakkı” çerçevesinde konut hakkı alanında bazı önemli yükümlülükleri bulunmaktadır.

2.8.2 İşkence (zulüm) ve insanlık dışı muameleye maruz bırakılmama hakkı

Haklı nedenlere dayanan zulüm korkusu unsurunun temelinde “zulüm” kavramı yatmaktadır. Söz konusu kavram, 1951 Sözleşmesi'nde bilinçli olarak tanımlanmamıştır. Böylece zamanla ön plana çıkabilecek baskı türleri önlenmiş ve Sözleşme kapsamı dışında kalmıştır (Altınışık ve Yıldırım 2002). Zulüm, adaletsizlik, işkence ve acı olarak da tanımlanabilir. Zulüm eylemi de kasıtlı olmalıdır.

Farklı nedenlerden dolayı insanlar ülkesini terk etmektedir. Bu nedenler arasında savaş, hastalık, siyasi, ekonomik, sosyal gibi farklı sebepler bulunmaktadır. Birçok insan, suç, hastalık, iç savaş, etnik göç, şiddet ve benzeri nedenlerle ülkelerini terk etmek zorunda kalmaktadır. Korunmak için başka bir ülkeye kaçmak bazen acıyı hafifletir ancak soruna tam bir çözüm değildir. Aksine, göçmenin karşılaşıacağı olası zorluklar da dahil olmak üzere göç edilen ülkeyi etkileyecek bir seçimdir (Goodwin-Gill, 2008:22).

2.8.3 Sığınma talebinde bulunma ve buna ilişkin olanaklardan yararlanma hakkı

Genel olarak göçmen kişilere yardım sağlanması ve gerekirse kaçışın sonuçlarından ve nedenlerinden korunması gerektiği varsayımına dayanmaktadır. Adi bir suçtan kaynaklanan soruşturma veya kovuşturmanın iptali halleri ilgili davanın dışında tutulur. 1967 Protokolü ile 1 Ocak 1951 tarihinden önceki olaylarda Avrupalıların mülteci statüsü başvurusunda bulunmalarına ilişkin 1951 Sözleşmesi ile kaldırılan tarihi ve coğrafi kısıtlamalar kaldırılmıştır. 1967 Protokolü, 1951 Sözleşmesi ile ilgili olmasına rağmen bağımsız bir belgedir. Bu Sözleşmeye katılım 1951 Sözleşmesine taraf devletlerle sınırlı tutulmuştur. Bu şekilde, Cenevre

Sözleşmesi dünyanın çoğu ülkesi tarafından benimsenen küresel bir anlaşma halini kazanmıştır.

Öte yandan, sığınmacılar 1951 Sözleşmesi'nde belirtilen nedenlerle ülkelerini terk eder ve kaçış nedenlerini ortadan kaldıran kalıcı bir barış anlaşması veya hükümet değişikliği olmadıkça ülkelerine dönemezler. Bu iki grup arasındaki ayrım, 1951 Sözleşmesi'nin uygulanmasında zorluklar yaratır. Bununla birlikte, göçmenlik politikaları, mülteci hukukunun değil, hükümetlerin yetki alanına giren bir konudur (Goodwin-Gill, 2008:25).

2.8.4 Eğitim, sağlık ve sosyal güvenlikten yararlanma hakkı

Göçmen işçiler ve aile bireylerinin eğitim- öğretim hakları genel olarak 14-15 maddelerde düzenlenmiştir. Kanunları göre göçmen işçiler ve aile bireylerin, çalıştıkları ülkenin vatandaşları ile aynı eğitim ve öğretim haklarına sahip olacaklardır. Meslek okullarına ve eğitim merkezlerine girmeleri desteklenecek ve göçmen işçinin istihdam durumunda ilgili mevzuata uygun olarak mesleki eğitim ve deneyim kazanması, göçmen işçilerin çocuklarına eşit eğitim imkânları sağlanacak, göçmen işçilerin çocuklarına yönelik her türlü destek sağlanacaktır. Örneği ana dillerinin tanınması ve eğitiminin verilmesi bu kapsamdadır.

Mültecilerin, durumları göz önüne alındığında tıbbi yardıma ve desteğe ihtiyaç duyma olasılığı daha yüksektir. Bu bağlamda devletlerin bu alandaki sorumluluklarını harekete geçirecek bağlayıcı uluslararası düzenlemeler büyük önem taşımaktadır. İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi ile sağlık dahil olmak üzere düzenlenen yeterli bir yaşam standardının sağlanmasına yönelik olarak Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Madde 11'de yer almakta ve devletlerin bu alandaki sorumluluğu vurgulanmaktadır.

Sağlık hakkı ile ilgili olarak, ESKHS'nin bu hükmünde, devletlerin her bireyin Yönetmelikte belirtilen yeterli yaşam standardına sahip olmasını sağlamaktan başka bir sorumluluğu yoktur. Bu sorumluluğun kapsamı hakkında hiçbir şey belirtilmemiştir. ESKHS'nin 12. maddesinde “Sağlık Hakkı Kriterleri” başlığında

devletlerin sorumluluk düzeyi ve sağlık hakkı ile ilgili standartlar hakkında bir yorum yer almaktadır (Çiçekli, 2014:154).

2.8.5 Ülke sınırları içinde seyahat hakkı

Sözleşme'nin 8. Maddesi, göçmen ve aile fertlerinin, menş e ülkeleri (evleri) dahil olmak üzere herhangi bir ülkeden, bu hakla ilgili ulusal yasalarca sağ lanan her türlü kısıtlamayı ve ulusal güvenliği, kamu düzenini, kamu sağlığını veya ahlakını veya diğer kişilerin hak ve özgürlüklerini ve Sözleşmede tanınan diğer haklarla tutarlı kısıtlamalar dışında herhangi bir kısıtlamaya tabi olmayacağını kabul edilmiştir (Acer, 2020:218).

Ayrıca ilgili maddeye göre göçmen işçiler ve aile bireyleri, her zaman doğmuş ülkelerine giriş veya orada ikamet etme hakkına sahip olacaktır. Sözleşme, göçmen işçilerin ve aile bireylerinin istihdamına giriş konusunda herhangi bir kural koymazken, Sözleşme'nin 79. Maddesi, Sözleşme hükümlerinin Sözleşmec i Devletlerin standart belirleme hakkını hiçbir şekilde engelleyemeyeceğini açıkça belirtmektedir. Ayrıca ilgili maddeye göre göçmen işçiler ve aile bireylerin her zaman doğmuş oldukları ülkelere girme ve orada ikamet etme hakkına sahip olacağını belirtmektedir. Sözleşme, göçmen işçilerin ve aile üyelerinin istihdamına giriş konusunda herhangi bir kural koymazken, Sözleşme'nin 79. Maddesi, Sözleşme hükümlerinin Sözleşmec i Devletlerin standart belirleme hakkını hiçbir şekilde engelleyemeyeceğini açıkça belirtmektedir. Bu durumda göçmen işçiler varsa devletler tarafından belirlenen koşulları yerine getirmeleri halinde bir taraf devlete girme hakkını talep edemeyeceklerdir. İlgili koşulları sağlayamıyorsa, söz konusu ülke, göçmen işçiyi ülkesinde kabul etmek zorunda değildir (Ekşi, 2012:132).

Sözleşme'nin 4. maddesi, göçmen bir işçinin, çalışmasına izin verildikten ve gerekli belgeleri aldıktan sonra ücretli iş yapmak üzere Taraf Devlet topraklarına girme hakkını düzenlemektedir. İlgili maddeye göre bu hak, millî güvenlik, kamu düzeni, kamu sağlığı ve ahlakı bakımından sınırlandırılabilir. Bu durumda, Göçmen İşçilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Avrupa Sözleşmesi'nde, bir taraf devletin ülkesine giriş, göçmen işçinin doğrudan ve koşulsuz hakkı olarak tanınmamaktadır. Göçmen

işçiler ancak çalışma iznini aldıktan ve gerekli belgeleri tamamladıktan sonra ülkeye giriş haklarını talep edebileceklerdir. Aynı maddeye göre göçmen işçilerin göçü için gerekli evraklar en kısa sürede ücretsiz olarak veya toplam idari giderlerini geçmeyecek bir meblağ ödenerek teslim edilecektir. 7. maddede göçmen işçilerin çalıştıkları ülkeye yaptıkları seyahat masraflarının işçiye yansıtılmadığı, işçinin çalışacağı ülkeye girişinde ve kesin dönüşünde ithalat vergi ve harçlarından muaf olacağı belirtilmektedir (Ekşi, 2012:134).

2.8.6 Geri gönderilmeme hakkı / geri göndermeme ilkesi

Mülteci yasalarında esas olan, sığınmacıyı ülkesini terk etmeye zorlayan özelliklerin açık gerekçelere dayanması, ilgili kişiye uluslararası koruma sağlanmış olması ve bu statünün ulusal koruma sağlanana kadar devam etmektedir (Çiçekli, 2014:201). Geri göndermeme ilkesine göre, sığınmacı, hayatı ve özgürlüğü tehlikede olduğu varsayılan bir ülkeye iade edilemez (Goodwin-Gill, 2008:28). Söz konusu kişi geri dönmek zorunda kaldığı ülkede zulme maruz kalıyorsa, sınırda devlet görevlilerini reddetmeme yükümlülüğü de geri göndermeme ilkesinin önemli bir parçasını oluşturmaktadır (Aoife, 2008:18).

Geri göndermeme ilkesi ile ilgili olarak, uluslararası hukuktaki temel sorun, ilkenin hukuki niteliği ile ilgilidir. İnsan hakları görüşlerinden, erken ve erken gelen büyük ilerlemeye rağmen, bu kural uluslararası örf ve adet hukukunun kurallarından biri haline gelmiştir. Yine yürürlükte olan uluslararası hukuklar arasında geri göndermeme ilkesi, uluslararası insan hakları hukuku ve uluslararası teamül hukuku kapsamında, mültecilerin geldiği noktada, zorunlu bir niteliğe sahip olduğu kabul edilmektedir (Uzun, 2015:52). Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği Yürütme Komitesi, zorla geri gönderme ilkelerini güvence altına alan yasalar arasında, uluslararası korumanın uluslararası hukukta temel bir standart haline geleceğini düşünmektedir (Çiçekli, 2014:218). Nitekim Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, bir yabancıya *“belirli bir ülkeye girme, ikamet etme veya belirli bir ülkede ikamet etme”* hakkının bulunmadığını ve devletlerin vatandaş olmayan kişiler tarafından ülkeye giriş yapmak zorunda olmadığını kabul etmektedir.

3. TÜRK HUKUKUNDA GÖÇMEN HAKLARI

3.1 Türk Hukukunda Uluslararası Koruma

3.1.1 Genel olarak

2014 yılına kadar Türk hukukunda uluslararası korumanın düzenleyen kanunlar bulunmamaktadır. Uluslararası koruma türleri ve uluslararası korumadan dışlanma gibi üçüncü kısmın birinci kısmında ele alınan konu ve yasalardadır. Kanunda, uluslararası koruma içerisine giren mülteciler, şartlı mülteciler ve ikincil koruma olarak yazılmaktadır.

İçişleri Bakanlığı'nın 2006 tarihli 326 sayılı Yönergesi'nin Tanımlar bölümünün alt paragrafına göre, mülteci, Avrupa ülkelerinden gelen ve 1951 Sözleşmesi'nin 1. Maddesindeki mülteci tanımına ilişkin kriterlere uymalıdır. Sığınma Yönetmeliği / İltica 1994'ün 3. maddesinin ikinci fıkrasında “İçişleri Bakanlığı tarafından mülteci olarak tanınan yabancı uyruklu veya belirli bir uyruğu olmayan vatansız kişi” olarak tanımlanmaktadır. Yürürlükten kaldırılan 2510 sayılı İskân Kanunu'nda mülteci, “zorunluluk nedeniyle Türkiye'de geçici olarak ikamet etmek zorunda kalanlar” olarak tanımlanmıştır. 5543 sayılı iskân kanununun ele alındığı Türk hukukunda mülteci kavramının tam anlamını tanımlayan bir kanun yoktu. Anılan düzenleme 2006 yılında yürürlüğe girmiştir. Ancak bu düzenleme, bireysel mülteci niteliğinde bir kavrama yer verilmemiştir. Sığınma ve Türk göçünün temellerini netleştiren 1994 yasasına dayanılarak oluşturulmuş, ancak insan hakları ihlali içermektedir (Ekşi, 2012:118).

Bu yayınlarda mültecilerin barınma, istihdam ve barınma ücretleri ile yasadışı göçle mücadele yasalar ele alınmaktadır. 6458 sayılı YUKK, Avrupa ülkelerinde meydana gelen olaylar nedeniyle mülteci statüsü verilecekler için; “*Avrupa ülkelerinde meydana gelen olaylar nedeniyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı*

sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişiye statü belirleme işlemleri sonrasında mülteci statüsü verilir.” (m. 61)

3.1.2 Konunun düzenlendiği kaynaklar

Milli Kaynaklar ve Türk kanunlarında sığınmacıları bağlı düzenlemeleri içeren yasalar, genelgeler ve yönetmelik vardır. Bu düzenlemeler aşağıda açık bir şekilde ele alınacaktır.

6458 sayılı Kanun, temel yasal metinler kapsamında yabancılar, mülteciler ve göçün yönetimi ile ilgili temel konulara ilişkindir. Yabancılarla ilgili iş ve işlemler; yabancıların bireysel koruma taleplerine istinaden sınırlarda, sınır kapılarında veya Türkiye içinde sağlanması gereken uluslararası koruma ile ayrılmak zorunda kaldıkları ülkeye geri dönemeyen ve Türkiye'ye gelen yabancılara sağlanması gereken acil korumayı kapsar (Aybay, 2010:18).

Türkiye'de uluslararası koruma alanında temel bir yasal düzenlemenin bulunmaması, hukuki düzenlemelere uygun yeni bir kanunun uygulanmasını zorunlu hale getirmiştir. YUKK'nın birinci bölümü “Amaç, Kapsam, Tanımlar ve İade Yasağı”, ikinci bölümü ise “Yabancılar” başlığını taşımaktadır. Yabancıların ülkeye girişleri, vizeleri, vatansızların ikametleri ve sınır dışı edilmeleri ve bu kanun altında düzenlenmektedir (Dürgen, 2015: 61). Kanunun üçüncü bölümü “Uluslararası Koruma” başlığını taşımaktadır.

1951 Cenevre Sözleşmesine coğrafi kısıtlamalarla Türkiye içerisinde olduğu için YUKK, mülteciler, şartlı mülteciler ve ikincil koruma olarak uluslararası koruma statüleri düzenlemiştir. Uluslararası koruma başvurusuna ilişkin şartlar ve usuller, başvuru sahiplerine sunulan barınma olanakları, idari kontrol, başvuru inceleme kriterleri, inceleme, mülakat, karar ve itiraz aşamalarında dikkate alınacak usuller düzenlenmiştir (Dürgen, 2015: 62). Başvuru aşamasından sonra uluslararası koruma

statüsü verilenlere eğitim, çalışma, sosyal yardım ve sağlık imkânlarının sağlanması hususları düzenlenmekte olup, bu durumlarda statünün de sona erdirilmesi ve iptal edilmesi söz konusudur (Dürgen, 2015: 62).

3.1.2.1 Pasaport kanunu

Bu kanunda, vatandaş veya vatandaş olmayanların ülkeye girişi konusu, çeşitli tarihlerde değiştirilen 1950 tarihli Pasaportlar Yasası'nda (PK) düzenlenmiştir (Acer, Kaya ve Gümüş, 2008). Buna düzenlemeye göre, “*Kural olarak ülkeye giriş ve çıkışlar, Bakanlar Kurulu kararı ile oluşturulan 336 adet giriş ve çıkış (sınır) kapısından yapılmaktadır*” (Dürgen, 2015: 63).

Yabancıların ülkeye girişleri için pasaport veya benzeri bir belgeye sahip olmaları ve geçerli bir vize almaları gerekmektedir. PK m. 4/4 ile iltica başvurusunda bulunacak yabancıların pasaportu olsun veya olmasın ülkeye girişleri İçişleri Bakanlığı'nın yetkisine bırakılacak ve bu kişiler kanun hükümlerine göre kabul edilecektir. 1951 Cenevre Sözleşmesi Türkiye tarafından 1961'de onaylandı ve 1994 Tüzüğü ile yürürlükten kaldırıldı (Ekşi, 2012:216).

3.1.2.2 Yabancıların Türkiye'de ikamet ve seyahatleri hakkında kanun

Yabancılar için ikamet ve seyahat hukukunu düzenleyen göçmenlikle ilgili düzenlemelerde olumlu değişiklikler yaratan 6458 sayılı Yabancılar ve Geçici Koruma Kanununun 2014 yılında yürürlüğe girmiştir. Kanunen, Emniyet Genel Müdürlüğü, sınırdaki İltica Şubesi veya yabancılar tarafından ikamet izninin hangi şartlarda verileceği; oturma izninin süresi ve uzatılması, İkamet izni başvurusunun reddini gerektiren durumlar da bu kanun kapsamında düzenlenen diğer konulardır. Yabancıların sınır dışı edilmesi temelinde yetkili makamların sınır dışı etme kararı bulunmaktadır (Dürgen, 2015: 63).

Oturma izni alan mülteciler ve sığınmacılar buldukları ilden ayrılabilirler. On beş günü geçmemek kaydıyla, valilikten izin almadan ikamet yerinden kaçan kişi hakkında hapis cezası verilebilir.⁸

3.1.2.3 Yabancıların çalışma izinleri hakkında kanun

“Mülteci” ve “sığınmacıların” çalışma izinleri, “ülkemizde kaldıkları süre ile sınırlı olmak üzere” Yabancıların Çalışma İzinleri Yasası'nın (YÇİHK) genel hükümlerinde düzenlenmiştir. “YÇİHK, mülteci ve sığınmacıların çalışma hakkını özel olarak” düzenlememiştir (Dürgen, 2015: 64).

Kanaatimizce m. 89/4'te yer alan düzenleme 1951 Cenevre Sözleşmesi'nin amacına uygun ve tutarlıdır. Maddenin (a) bendinde başvuru sahibi veya şartlı mülteci, çalışma izni için başvuru tarihinden altı ay sonra başvuruda bulunabileceği; (b) bendinde, yabancılar için genel olarak yasaklanan meslek ve meslekler saklı kalmak üzere, mülteci veya ikincil koruma sahibi statüsüne göre bağımlı veya bağımsız çalışabilme şartı aranacağı belirtilmiştir. Bu kişilere verilecek kimlik belgesinin de çalışma belgesi yerine geçtiği vurgulanmıştır (Dürgen, 2015: 64).

3.1.2.4 Mülteci misafirhaneleri yönetmeliği

Mülteci kararları için başka bir kaynak da mülteci misafirhaneleri listesidir. Kendi güvenliğinden endişe duyan, menşe ülkelerinde yüksek standartta çalışan ve misafirhaneye kabul edilmesini talep eden mülteci ve sığınmacılar, misafirhanelere barındırılmaktadır. Sözü edilen Yönetmeliğin “Tanımlar” başlıklı 3. Maddesinin düzenleme amacı, iltica isteği ile iltica başvurusunda bulunan yabancılar hakkında yargılamanın bitimine kadar geçen süre içinde geçici ikamet, barınma, barınma ve diğer giderlere ilişkin usul ve yöntemlerin belirlenmesi ile ilgili olarak Yönetmeliğin 1 inci maddesinde belirtilmiştir: “Yabancı bir ülkeye göndermek veya farklı ülkelere kaçakçılık yaparak veya pasaport ile Türkiye’de kalmak”⁹.

⁸ RG. 29.04.1983-18032.

⁹ TBMM İnsan Hakları İnceleme Komisyonu, s. 249.

Sözü edilen düzenlemeye göre, genel müdürün teklifi ve İçişleri Bakanının onayı ile ihtiyaç duyulan valiliklerde mülteci yurtları kurulacaktır. Mülteci ve sığınmacıların saat 15.00'te misafirhaneye girişlerinin Bakanlık onayı ile olacağı, izinsiz misafirhaneye hiçbir mülteci veya sığınmacı kabul edilmeyeceği, acil durumlarda mültecilerin misafirhaneye alınmayacağı belirtilmiştir. Daha sonra bakanlığın talimatı ve onayı ile misafirhaneye kabul edilebilir. Konukevine yerleştirme, mülteci ve sığınmacıların aile ve sosyal durumları ile uyrukları dikkate alınarak gerçekleştirilir. Kendilerine tahsis edilmiş bir yerde ikamet eden göçmenlerin yer değişikliği talebinde bulunmaları mümkün değildir. Konukevi amiri, gerektiğinde mülteci ve sığınmacıların yerlerini değiştirebilir (Dürgen, 2015: 64-65)

24. maddede belirtildiği gibi, ikamet izni “iltica başvurusu yapılmış mülteci ve sığınmacı” olarak verilir. Pasaportları alınıyor ve kişisel dosyalarında saklanıyor. İkamet tezkeresi numaraları Genel Müdürlüğe bildirilir. Konukevine kabul edilen mülteci ve sığınmacı daha önce yetkili il makamları tarafından kabul edilmemişse, iltica hakkı olup olmadığını, gitmek istediği ülkeyi ve ülke temsilcilerini görüşmek isteyebilir. Vize alan mülteci ve sığınmacılara, 1951 Sözleşmesi uyarınca Bakanlık tarafından çıkarılacak talimat doğrultusunda mülteci ve sığınmacılar için bir veya iki yıllık seyahat belgesi verileceği belirtilmiştir (Özcan, 2015:7).

3.1.2.5 1994 İltica ve sığınma yönetmeliği

1994 Yönetmeliğinin ikinci maddesine göre, iltica başvurusunda bulunan yabancılar, ülkeye yasal ve yasadışı girişlerine göre iki ayrı kategoride taranmaktadır. Bu nedenle Yönetmelik, sığınmacıların ülkeye yasa dışı yollardan girmiş olabileceklerini kabul etti. 1994 yönetmeliği yürürlüğe girdiğinde, ülkeye yasa dışı yollardan giren yabancıların sığınma başvurusunda bulunmaları için beş günlük bir süre belirlenmişti. Türkiye'ye yasa dışı yollardan giren ve mülteci veya sığınmacı statüsüne başvurmayan yabancıların önce beş gün, ardından on gün içinde bildirimde bulunularak sınır dışı edilme kararı alınmıştı ancak Danıştay bu kararları iptal etti (Acer, Kaya ve Gümüş, 2008:45). Uygulamadaki sorunlar nedeniyle 27.01.2006 tarihinde 1994 Yönetmeliğinde değişiklik yapılmış ve 348 başvuru iptal

edilmiştir. Başvuru sahiplerinin bir an önce başvuru yapmaması durumunda gecikmenin nedenlerini açıklamaları gerektiğini de ifade edilmiştir (Dürgen, 2015: 66).

3.2 Milletlerarası Sözleşmeler

3.2.1 1951 Cenevre sözleşmesi

1951 Cenevre Sözleşmesi'ne eklenen 1967 Protokolü ile "1 Ocak 1951'den önce meydana gelen olaylar" ve "bu tür olayların bir sonucu olarak" terimleri kaldırılmıştır. Türkiye protokolü 1968 yılında onaylamıştır. Bu nedenle, 1 Ocak 1951 yılında Avrupa'da meydana gelen birçok olay, Türkiye'nin 1951 yılında Türkiye'deki mülteci statüsü kısıtlamalarının kaldırıldığı bir anlaşmaya girmesine neden olmuştur (Güleç ve Pekküçükşen, 2019:77).

Anlaşmanın şartları arasında göçmenlere veya sığınmacılara Türkiye'deki Türk vatandaşlarının haklarından daha fazla hak verilmemesini güvence altına alması da yer almaktadır. Üçüncü sınırlama coğrafi sınırlamadır. 1951 Cenevre Sözleşmesinin 42'inci maddesinde, taraf devletlerin bazı maddeler dışında imza, onay ve katılım sırasında çekince koyabileceklerini yazmıştır (Kesgin, 2017:76).

Bu maddeye dayanarak Türkiye, anlaşmanın uygulama alanına coğrafi kısıtlamalar getirmiştir. Bu kısıtlamayı reddeden Avrupa Birliği, kısıtlamaları kaldırmak istediği ve Avrupa ülkeleri dışından gelenleri mülteci olarak tanıdığı için, bu form Avrupa'dan gelenler için Türkiye'ye mülteci statüsü verecektir. Niyet özellikle Avrupa Birliği değil, genel olarak Avrupa olduğu için belirtilmesi gereken bir diğer konu da Avrupa kavramı uygulamada geniş kalmış ve Baltık, Ermenistan, Azerbaycan dahil birçok ülke bunu benimsemiştir (Ekşi ve Çiçekli, 2008:116).

Türkiye tarafından kabul edilmesi, Avrupa hudutları, Rusya ve Uralların batısındaki Kafkaslar da dahil olmak üzere eski Sovyetler Birliği ülkeleri de dahil olmak üzere Avrupa Konseyi'nin tüm üyelerinin topraklarını da içermektedir (Ekşi ve Çiçekli, 2008). Avrupa ülkeleri için Avrupa Konseyi üyesi olmak kriteri vardır; ancak bu, yazılı bir kural değildir, uygulamada aranmaktadır (Tahaoglu ve Çiçek 2010:26). Diğer tarafta bakıldığında, coğrafi sınırlamanın kaldırması, 1951 Cenevre

Sözleşmesi'ne uygulaması ise, Türkiye'de 2003 milli uygulama programında, Avrupa Birliği ile müzakerelerinin tamamlanmasına paralel olarak tamamlanacak ve iki şartın yerine getirilmesi gerekmektedir. Bu şartları, katılım sürecinde, Türkiye'nin doğusuna doğru “*mülteci akınını teşvik etmeyecek şekilde gerekli mevzuat ve altyapı değişikliklerinin*” yapılması olarak ifade edilmekte ve AB ülkeleri yük paylaşımı konusunda gerekli hassasiyeti göstermektedir: “*Türkiye'nin coğrafi kısıtlamaların kaldırılması, Avrupa Birliği'ne katılım öncesi mali yardım programına ek olarak mali destek sağlanması, sığınmacıların kabul edilmesi, sığınma evleri ve misafirhanelerin kurulması ve söz konusu merkezlerin işletilmesi konularında Türkiye'nin karşılaşılabileceği mülteci hareketlerini dikkate almak ve eğitim merkezlerinde istihdam edilecek personel, menşe ülke ve iltica bilgi sistemi, eğitim akademisinin (enstitü) kurulması, iltica kurumu hizmet binasının kurulması, yukarıda belirtilen tesislerin tamamlanması, tedarik edilmesi AB satın almalarını uygulamak için ekipman ve yatırım odaklı projelerin uygulanması; coğrafi konumu nedeniyle Türkiye'ye olası bir kitlesel nüfus akışının olduğu durumlarda, BMMYK veya diğer ülkelerin, özellikle AB Üye Devletlerinin diğer uluslararası kuruluşlarının, eşitlik paylaşımı ilkesi doğrultusunda bireysel veya toplu olarak gerekli tedbirleri alması Türkiye'nin talebi üzerine ilk sığınma ülkesi olan Türkiye'nin yükü eşit olarak sağlanmalıdır.*” Mülteci olarak kabul edilmedikleri ve geçiş ülkesi olarak kaldıkları sürece sığınmacı sayısının artacağına inanmaktadır (Kesgin, 2017:68).

3.2.2 Geçici koruma yönetmeliği

Tarihsel olarak Türk hukuk tarihi içerisinde, YUKK olarak kısaltılan Geçici Koruma Kanunu 1991 yılında düzenlenmiştir. Göç eden kişinin, kendi ülkesini terk etmek zorunda kalması ve terk edildiği ülkeye geri dönemeyen, acil veya geçici koruma bulmak için toplu halde sınırları gelen veya sınırları geçen yabancılara geçici koruma verilebileceğini açıklamaktadır.

Bu kişilerin Türkiye'ye giriş yapması, Türkiye'de kalması, hak ve yükümlülükleri, Türkiye'den terk edilmesi sonra yapması gerekenler, kitle hareketlerine karşı yapılması gerekenler, ulusal ve uluslararası kurum ve kuruluşların işbirliği ve koordinasyonu ile merkezde ve kırsalda faaliyet gösterecek kurum ve kuruluşların görevleri ve sorumlulukları tanımlanır (Barış ve Boztilki 2019:113).

Avrupa Birliği'nde geçici koruma; Özellikle Avrupa Birliği, belirli gerekçelerle toplu olarak sığınma talebinde bulunan kişilere “geçici koruma” statüsü vermeyi tercih etmektedir. Temel ihtiyaçlarının birçoğunu içinde buldukları koşullar nedeniyle çoğu zaman karşılayamayan bu kişilerde daha çok insani kaygılar ön plana çıkmaktadır. AB'nin geçici koruma için asgari standartlar belirlemesi için iki neden vardır: kitlesel nüfus hareketleri nedeniyle yerinden edilmiş kişilerin kabulü ve davranışları konusunda AB üye ülkeleri arasındaki siyasi farklılıkların ortadan kaldırılması ve AB ülkeleri arasında kabul konusunda esneklik ve yük konularındır. Aynı olayla ilgili sığınmacılardan katılım artırmaktadır (Odman, 2020:48).

Toplu göçmen akını koşullarında, geçici koruma için asgari standartlar belirlenir ve Bu göçmenlerin Kabul Edilmesi İlişkin Üye Ülkeler Arasındaki Dengeleme Çalışmalarına İlişkin Önlemlere ve Kabulün Sonuçlarının Varsayılmasına İlişkin Yönerge uyarınca, kısaltması Geçici Koruma Yönergesi, Geçici Koruma'dır. Yaygın olarak yayılan şiddetten kaçan veya sistematik ve kamusal insan hakları açısından gerçek bir risk altında olan veya insan hak ilişkili ihlallerinin mağdurlarına statü verilmiştir (Aybay, 2015). Yönergede belirtilen esaslara göre, geçici koruma sınırlı bir süre içindir (Özcan, 2013:12).

Anlaşma kapsamında üye devletler, koruma altındaki göçmenlere kaldıkları süre boyunca oturma izni vermekte ve 9-16 maddeleri arasında belirtilen kriterlerden az olmamak üzere direktifin kriterlerine dahil edilmektedir. Bu kişilerin vize işlemleri minimum formalitelerle gerçekleştirilecek ve bu kişilerden herhangi bir vize ücreti veya minimum ücret talep edilmeyecektir. Geçici koruma altındaki kişilere, korunma durumları hakkında anlayabilecekleri bir dilde açıklama yapılır. Bir devletin koruması altında bulunan ve izinsiz olarak başka bir devlete giren göçmenler, koruma sağlayan devlet kişiyi geri almakla yükümlüdür ve bu devletler kendi aralarında anlaşma yapabilirler. Üye devletler, bu kişilere koruma süresini aşmamak kaydıyla çalışma veya kendi işini kurma (serbest meslek sahibi) fırsatının yanı sıra mesleki eğitim gibi fırsatlar da vermektedir (Akyürek, 2010:74).

Ancak, işgücü piyasası koşulları nedeniyle üye devletler yasal olarak mevcut AB vatandaşlarına veya yabancılara öncelik verebilir. Ayrıca Üye Devletler, koruma

altındaki ve barınma ve diğer zorunlu ihtiyaçlarını karşılayamayanlara yeterli kolaylıkları sağlamakla yükümlüdür. Çocuklar, engelliler, hastalar gibi özel ihtiyaçları olan kişilere de olanaklar sağlanmalıdır (Aybay, 2019:119).

ye Devletlerde, geçici koruma altındaki veya statüleri sona eren kişilerin onurlu bir şekilde geri dönmelerine izin verecek şekilde geri dönüşleri konusunda gerekli düzenlemeler yapılmalıdır (Acer ve Kaya ve Gümüş 2008:52). ye Devletler, belirli kişilere geçici koruma sağlamayabilir. Bunlar barışa karşı suçlar, savaş suları, insanlığa karşı suçlar, siyasi olmayan çok ciddi suçlar, Birleşmiş Milletler amaçlarına karşı işlenen veya kabul eden Devletin kamu güvenliğine tehdit oluşturan suçlardır (Odman, 2020:51).

Geçici Koruma, 1994 yılında yayınlanan BMMYK Geçici Koruma Politikası Raporuna göre, kişinin ev sahibi ülkede kabulü, zorunlu olmayan veya cebri olarak iade edilmesi, kendisiyle uluslararası ve temel insan hakları hukuku kapsamında türetilen uluslararası yasalar çerçevesinde muhatap olunması gibi standartlar durum normalleştiğinde ülkelerine dönebilmektedir (Ekşi ve iekli 2008:143).

4. SURIYELİ GÖÇMENLERİN TÜRKİYE'DEKİ HUKUKİ STATÜSÜ

4.1 Suriye'den Gelenlerin Hukukî Durumu

Suriye'de iç savaşın başlamasıyla birlikte, çatışan çıkarlar, toplumsal gerilim ve genel olarak otoriter yönetim gibi iç sorunlar başladı. Suriye'nin Orta Doğu'daki önemli ülkelerden biri olarak kabul edildiği, önemli petrol kaynaklarına sahip olduğu ve Suriye'deki savaşı birçok büyük ülkeye yansıttığı yer almıştır (Aybay, 2019:121).

Suriye'de 1947'de gerçekleşen demokratik bir seçim sistemi içerisinde, Suriye 1946'da bağımsızlığını kazanmış ve aynı yıl İsrail devleti kurulmuş ve ikinci yılda ilk savaş başlamış ancak Araplar savaşı ve Suriye'yi yenmiştir. Sürecin oluşmasına neden olan çalkantı, kaos ve dinamikler ortamına ülkenin nasıl ulaştığını anlamak için Suriye'nin genel olarak siyasi ve toplumsal tarihini Suriye, 17 Nisan 1946'da tam bağımsızlığını kazanmıştır. Bu süreci günümüzde kadar incelemek gerekir.

1949 seçimlerinin ardından bir yıl içinde ülkede üç askeri darbe gerçekleşti. Sami Hanefi'nin 1949'da gerçekleştirdiği darbe ve bu darbeden sonra seçimler yapıldı. Seçimleri kazanan Halk Partisi, Irak ile birlik ve ortak bir krallığın kurulmasından söz etti (Çiçekli, 2008:58).

Aynı yılın Aralık ayında Orgeneral Edip Şişaklı darbe yaptı ve Komünistlere seçimle Meclis'e girme fırsatı verildi. Bu dönem içinde, yeni seçim olduktan sonra, yeni seçilen cumhurbaşkanı Şükrü Kuvvetli, 1961'de Abdülkerim Nahlawi liderliğindeki darbeye Suriye Birleşik Arap Cumhuriyeti'nden ayrılması, Mamoun el-Kuzbari'nin kurmuş olduğu devlet, yeni isim oluşturdu. Suriye Arap Cumhuriyeti olarak kurulmuş ve Arap Birliği'ne üye olmuştur. Ülkede 1962'de bir grup subay, 1963'te bağımsız subaylar örgütü ve 1966'da Baas Partisi darbe yaptı (Akyürek, 2018:85).

Bu olaylar içinde Suriye devletindeki siyasi harita değişmeye başladı.1966'da orduda bir grup subay, Tümgeneral Salah el-Sayed, Hafız el-Esad ve Nureddin el-Atassi, Emin'e karşı askeri darbe düzenledi. Hafız Esad, Suriye Cumhuriyeti genel Kurmay Başkanı olmuştur. 1970 yılında Hafız Esad, Hasas hareketinin ortaya çıktığını duyurarak Salah el-Cedid yönetimine karşı bir darbe gerçekleştirdi. Hafız Esad Ahmed Khatib adında bir öğretmen kendini devletin başı ve cumhurbaşkanı ilan etti (Acer, Kaya ve Gümüş 2008:77).

Güçlü devlet arayışı, Suriye'de yirmi kez hükümet kurulmasına, dört kez anayasanın yeniden yazılmasına ve bağımsızlığın ardından on yıl içinde Suriye'de askeri darbe geleneğinin başlamasına yol açtı. Bu yüzden ülkeye "Ortadoğu'nun Muz Cumhuriyeti" deniyor. İdeolojik tartışmaların alevlendiği, Arap milliyetçiliğinin büyüüp güçlendiği, toplumun siyasallaştığı, özgür seçimler yapmaya çalışıp başarısız olduğu ve istikrarsızlıktan bıkan Suriye, güvenlik ve istikrar karşılığında Hafız Esad diktatörlüğünü kabul etmek zorunda kalmışlardır.

4.1.1 Suriye'nin sosyal ve siyasî yapısı

Suriye veya Şam, Araplar için bir ülke ve coğrafya isim çağrıştırıyor (Odman, 2018). Suriye isminin kökeni hakkında çeşitli rivayetler vardır. Süryanilerin bu bölgede yaşaması nedeniyle Suriye denildiğini iddia eden hâkim görüşün yanı sıra Suriye adının Lübnan sahilinde bulunan ve o coğrafyanın bir parçası olan Tire şehrinden geldiğine inananlar da var. Bir başka görüşe göre tarihte Asur uygarlığına hükmeden bu topraklara Asur denmiş ve daha sonra Suriye'ye dönüşmüştür (Karabat ve Ayşe 2013:22).

Suriye nüfusunun çoğunluğu Arap olmasına rağmen ülkede Kürtler, Ermeniler, Çerkezler ve Türkmenler de bulunuyor. Arapların çoğunluğu, takip ettikleri farklı mezhepler nedeniyle bölünmüştür. Suriyeli Müslümanların din açısından çoğunlukta olmasının yanı sıra Alevi Araplar (Nusayriler), Dürziler ve İsmaililer gibi Şii İslam mezheplerine ait kesimler de bulunmaktadır. Aynı şekilde ülkede farklı mezheplerden Hristiyanlar da bulunmaktadır. 1990 yılına kadar azınlık da olsa Yahudi nüfusu da vardı (Kıymaz, 2012:23).

Suriye toplumunu oluşturan kurumların bileşimine bakacak olursak ordu, parlamento, istihbarat servisleri, bürokrasi, yerel yönetimler, bakanlıklar gibi resmi ve gayri resmî kurumlar bulunmaktadır.

Anayasada şeriat hukuku bir hukuk kaynağı olarak değil, otoritesini tesis etmek için birincil kaynak olarak yer almaktadır. Bu nedenle Esad, 1971'de çıkardığı bir yasayla Ramazan'da yemek yemeyi ve sigara içmeyi açıkça yasakladı, ancak bu yasak uygulanmadı (Karabat, 2013:28).

4.1.2 Beşar Esad dönemi (2000-...)

Suriye devletinin tarihsel bağlamında, birçok ülke bölgede barış görüşmelerine vurgu yapmışlardır (Joan, 1998:56).

Siyasi ve ekonomik değişim bağlamında Beşar Esad yemin ettikten sonra, bunun çeşitli siyasi düzeylerde, adalette ve eşitlikte büyük değişiklikler olacağını teyit etti. (Kıymaz, 2012:24).

Hafız Esad kanserle savaşırken, oğlu Beşar'ı cumhurbaşkanlığına hazırladı: oğlunu inşaat mühendisi olarak orduya yazdırdı ve Moskova'da özel askeri eğitim aldı.

Beşar Esad, babasının aksine Batı'da eğitim görmüş, askeri bir geçmişe sahip değil, yabancı dilleri iyi konuşuyor. Ancak 17.07.2000 tarihinde devlet başkanı olduktan hemen sonra yaptığı konuşmada, siyasi girişimlerin Batı'da hâkim olan anlamda demokratik açıklık anlamına gelmediğini, Demokrasinin uygulanabileceği bir ülkenin uzun yıllar sürdüğünü, bunun örneğinin Batı'daki gelişmekte olan ülkeler olduğunu, Suriye toplumunun etnik, zengin ve medeni bir tarihe sahip olduğunu vurgulayarak, her türlü gelire karşı olduğunu vurguladı. Suriye meselelerinde herhangi bir Batılı ülkeden müdahale kabul etmemektedir.

Beşar Esad, kontrollü de olsa toplumsal hareketlerin kendi konumunu kurmasına ve halkın gözünde meşruiyetini sağlamasına ve toplumsal katılımı sağlamada özgürlük alanını genişletmesine izin verdi. Suriye Öğrenci Birliği ve Kadın Sendikası gibi Baas Partisi'nin bir uzantısı olarak görülen STK'ların yanı sıra

hükümet dışında ve hatta hükümete muhalif olan ve hükümette seslerini duyurmaya başlayan STK'lar da gündeme gelmeye başladı. Bu STK'lar, merkezi hükümetin gözetim ve denetimine tabi olup, insan hakları ve azınlık hakları gibi temel hak ve özgürlüklerle hiçbir ilgisi yoktur. Çünkü bu tür sorunlar sistem için bir tehdit olarak kabul edilir (Atlıoğlu, 2006:63, Dürgen, 2015: 95).

Suriye'de özgürlük alanındaki gelişmelerin çoğu medyada görüldü. Esad, özellikle yabancı basına yaptığı açıklamalarda internetin önemine sıkça değindi ve 1997 yılında Al-Hayat gazetesine verdiği demeçte Arap Birliği'nin internet üzerinden kurulacağını duyurdu (Atlıoğlu, 2006:63).

Dünyadaki küresel medya durumunun küresel sıralamasında, Sınır Tanımayan Gazeteciler adlı medya platformu, 2006 yılında intranetten nefret eden ülkeler arasında 13. sırada yer aldı ve 2007'de de "*intranet hapishanesi*" olarak adlandırılan ülke olduğu açıklanmıştır. 2006'da Sınır Tanımayan Gazeteciler, internette nefret eden ülkeler listesinde Suriye'yi on üçüncü sıraya koydu ve Suriye 2007'de bir "internet hapishanesi" ilan etti. Özellikle ılımlı siyasi reformların kademeli olarak uygulanması ve Suriye'nin ekonomik politikalarda bir değişiklik yoluyla piyasa ekonomisine entegrasyonu, Esad'ın çizdiği yeni Suriye'de en önemli iki sütun bunlardadır, Esad böyle bir odaklanmaya odaklansa da rejimin genel yapısı nedeniyle gerçek reformları hayata geçiremedi (Sarı, 2011:70, Dürgen, 2015: 96)

Rejime karşı olan olayları durdurmak isteyen Esad, siyasi tutukluları 3/7/2011 ve 31 Mayıs 2011 tarihlerinde affetti. 21/4/2011 tarihinde 1963'ten beri yürürlükte olan Olağanüstü Hâl Kanunu yürürlükten kaldırılmıştır. Kamu görevlilerinin ücretlerinde iyileştirmeler yaptı ve yeni sosyal yasaların ortaya çıkmasını sağladı. Ancak bu adımların yönetim karşıtlarının gösteri ve mücadelelerinde kayda değer bir etkisi olmadığı görünmektedir (Çınar, 2017:24, Dürgen, 2015: 96).

Rejim varlığını sürdürme telaşındayken, şiddete yaparak, dış dünyayı memnun etmeye ve muhaliflerin sesini susturmaya çalışmıştır. 26.02.2012 tarihinde yapılan referandumda kabul edilen Anayasa, sürecin en önemli reformu olarak görülüyor. Ayaklanmaları her türlü askeri önlemlerle bastırmaya çalışan Beşar, Şubat 2012'de

gücünü göstermek ve muhalefeti bastırmak için Humus halkına çok şiddetli bir saldırı gerçekleştirdi (Çınar, 2017:25).

Aynı yılın Mayıs ayında Humus Hula'da yüzlerce silahsız sivilin silahsız askerler tarafından öldürülmesi ve Beşar'ın katliamlara devam etmesi ve Al-Buwaydah Al-Sharqiah köyünü kuşatması, BM Güvenlik Konseyi'nin bir açıklama yapmasına rağmen 13 kişiyi hayatların kaybetmişlerdedir (Dürgen, 2015: 97). Haziran 2012'de Hama yakınlarındaki el-Qubeir köyünü kuşatan askerler, çoğu kadın ve çocuk olan 100 kişiyi öldürmüş ve Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Ban Ki-moon bu katliamı "barbarca" olarak nitelendirerek yönetimi kınamıştı (Sarı, 2011:72, Dürgen, 2015: 97).

4.2 Suriyelilerin Zorunlu Göç Süreci

4.2.1 Hukukî statü

Suriye'de anti-demokratik baskılar, zulümler ve hayatın çatışmaya dönüşmesi insanların ülkelerini terk etmelerine neden oldu. Suriye'deki olaylar, komşularıyla sorunsuz bir politika izlemeyi hedefleyen Türkiye'nin politikasındaki açmaz ve mülteci akışının boyutları açısından Türkiye'yi yakından ilgilendirmektedir. Arap ülkesinde baskıcı, diktatörce siyasi yönelimde bir değişiklik çağrısında bulunan halk hareketlerinin başlangıcıydı. 2011 ve 2014 arası Arap devrimlerinin başlangıcı veya bu hareketi başlatan ülke Tunus'tur. Daha sonra iletişim ülkesi isimlendiren, ama bir süre sonra iç savaşa dönüşen Suriye'ye taşımıştır. İktidardaki hükümetin çeşitli kanlı silahlarla ulusal devrimleri bastırma girişimi, hükümetin uyguladığı şiddetin yoğunluğu ile birçok vatandaş komşu ülkelere göç etmek zorunda kalmıştır (Gümüslüoğlu, 2015:58).

Duvarlara yazı yazan ve protestolara katılan muhalif gençlerin istihbarat tarafından tutuklanıp işkence altında öldürülmesi olayları daha da alevlendirdi ve on üç yaşında öldürülen Hamza Al-Khatib'in sembol haline gelmesiyle olaylar daha da alevlendi (Dürgen, 2015: 101). Ürdün sınırına yakın Dera şehrinde Mart 2011'de Cuma namazı sonrası iki kişinin ölümüyle sonuçlanan olaylar, Suriye'nin meselesi haline gelmesinden yaklaşık bir ay sonra bölgesel ve uluslararası bir krize

dönüşmeye başladı. Bu kadar küçük bir protesto pek çok ülkede haber bültenlerine konu bile olmamakla birlikte, toplumun totaliter yapısını değiştirebilecek olan, insanların kırk üç yıldır altında kaldıkları olağanüstü hâl ve sistemde engellenen siyasi katılım kanallarıdır. Mısır ve Tunus'ta son dönemde yaşanan halk devrimlerinin yarattığı rejim ve özgürlük dalgası, Suriye'deki durumun ciddiyetinde büyük önem taşımaktadır (Çınar, 2017:25, Dürgen: 2015: 101).

Suriye yönetimi önce olayları ciddiye almadı, ancak daha sonra olağanüstü hali sona erdirmeye çalışmak da dahil olmak üzere bazı siyasi reformları gerçekleştirmeyi taahhüt etmişlerdir (Dürgen, 2015: 101). Suriye yönetiminin uyguladığı güvenlik öncelikli politikalar ve zorla uyguladığı özgün reformlar, sorunu uluslararası bir krize dönüştürmüştür (Deniz, 2013:176, Dürgen, 2015: 101).

Türkiye'ye komşu ülkelerde ve aynı bölgedeki diğer komşu ülkelerde farklı etnik grupların varlığı, bu ülkelerdeki ekonomik bunalım, siyasi istikrarsızlık ve iç karışıklıklar bu ülkeleri zaman zaman kavgaya sevk etmektedir (Dürgen, 2015: 101). Buna göre, coğrafi yapısı gereği Asya ile Avrupa arasında güvenli bir geçiş ve köprü olan ülkemiz, bu ülkelerin insanların daha iyi yaşam koşullarına kavuşması umidiyle gelişmiş ülkelere gitme arzusunu beslerken, genel olarak geçici olarak korunur. 1951 Cenevre Sözleşmesi'nde, Türkiye bu sözleşme çekinmeye nedeniyle, Avrupa ülkeleri dışından gelen göçmenleri ve mültecileri kabul etmesidir.

Diğer gruplar, Suriye yönetimine karşı eylemlerinden veya akrabalarının eylemlerinden dolayı kaçanlar ve sayıca az olmalarıyla beraber rejim karşıtı eylemlere kendileri veya yakınları katılan kişilerdir.

4.2.2 Türkiye'ye girişler

Geçici koruma kapsamında yapılacak ilk işlemlerden biri olan ülkeye giriş, Geçici Koruma Yönetmeliği m. 17'de düzenlendi (Dürgen, 2015: 110):

“(1) Türkiye'nin kara sınırlarına veya kara sularına acil ve geçici koruma bulmak amacıyla gelen yabancıların, Türkiye'ye kabul edilecekleri ve Türkiye'den çıkış yapacakları sınır kapıları ile sınır geçiş yerleri, ilgili kamu kurum ve

kuruluşlarının görüşleri alınarak Bakanlık tarafından belirlenir. Acil hallerde bu yerlerin belirlenmesine Bakanlık doğrudan karar verir ve ilgili kurumlara bildirir.

(2) Sınır kapılarına veya sınır geçiş yerlerine belgesiz veya geçersiz belgeyle geçici koruma amacıyla gelen yabancıların girişlerine valiliklerce izin verilebilir.

(3) Geçici koruma amacıyla sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen yabancıların üzerlerinde, eşyalarında ve taşıtlarında, sınırda Kara Kuvvetleri Komutanlığı Hudut Birlikleri, sınır kapılarında yetkili kolluk birimleri ile deniz yetki alanlarında Sahil Güvenlik Komutanlığı tarafından güvenlik kontrolü yapılır.

(4) Yabancı ve varsa aile üyeleri, kimlik bilgileri, ülkeye giriş tarihi ve yeri ile gerekli görülen diğer bilgileri de içeren tutanakla birlikte ilgili birimler tarafından en yakın sevk merkezine götürülmek üzere mümkün olabilecek en kısa sürede yetkili kolluk birimlerine teslim edilir. (5) Yabancılardan ülkemize şahsi taşıtlarıyla giriş yapmak isteyenler, Gümrük ve Ticaret Bakanlığı'na belirlenecek usul ve esaslara göre giriş yapar.

(6) Sınır kapısı dışından gelen yabancıların beraberinde getirebilecekleri eşyaların kaçakçılığa konu olabileceği göz önünde bulundurularak ilgili birimler tarafından gerekli tedbirler alınır ve durum en yakın gümrük idaresine bildirilir.

(7) Ülke içinde olup da geçici korumanın kapsamına girenler, valiliklere bizzat başvuru yapmaları halinde en yakın sevk merkezine yönlendirilirler. Ancak bu kişilerin yetkili makamlar tarafından tespit edilmeleri durumunda ise en yakın sevk merkezine yetkili kolluk refakatinde götürülürler.”

Konteyner kent Kilis çevresinde geniş güvenlik önlemlerine rağmen, sıfır olan kamp duvarlarının üzerinden kaçak yollardan Suriye'ye kolayca geçmek mümkündür. Zaman zaman Halep'e giden mülteciler Kilis kampında ikamet edilmektedir¹⁰. Türkiye'nin açık kapı politikasına ilişkin resmî açıklaması, ülkemizin Birleşmiş Milletler tarafından model ülke olarak gösterilmesini mümkün kılmıştır.

¹⁰ 7/6432 sayılı yazılı soru önergesine İçişleri Bakanlığı'nın 25.06.2012 tarihli cevabı.

Suriye'den veya başka bir ülkeden kabul edilebilir vize ile ülkemize giriş yapan yabancılar, Türk devletinin sunduğu geçici korumadan yararlanma ve talep etme hakkına sahiptir. Ülkeye yasa dışı yollardan giriş yapmaları halinde Göç İdaresi Bölge Müdürlüğü'ne kayıt yaptırarak Türkiye'deki durumları yasal hale gelir (İlan, 2020: 62). Geçici Koruma Kanunundan yararlanmak amacıyla Türkiye'ye yasadışı yollardan giriş yapan veya ülkemizde kayıtlı olmayan kişilerin, ülkemize girişleri sırasında ilgili kurum ve kuruluşlar tarafından tespit edilmesi veya makul bir süre içinde Türk makamlarına gidilmesi mümkündür (İlan, 2020: 62). Ülkeye yasa dışı giriş yaparlar, devlet sınırında kayıtlı değildirler ve kabul edilebilir bir mazeret göstermeleri halinde cezalandırılmazlar (İlan, 2020: 62). Gerekli işlemler tamamlandıktan sonra yasal yetkilendirme süreci başlamaktadır (Sarı, 2011:86).

4.3 Türk Hukukunda Sahip Oldukları Haklar

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası m. 10. madde, *“Her insan farklı dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir ve güvence altına almaktadır.”* hükmüne yer vermektedir. Yabancıların haklarına gelince m. 16. maddede *“yabancılar için uluslararası hukuka uygun olarak temel hak ve özgürlükler kanunla sınırlanabilir”* denilmektedir. 1951 Cenevre Sözleşmesi m. 3. maddeye göre, taraf devletlerin mültecilere ırk, din veya menşe ülke ayrımı yapmaksızın sağlamakla yükümlü oldukları bazı haklar vardır: din özgürlüğü, medeni haklardan yararlanma özgürlüğü ve taşınır ve taşınmaz mal sahibi olma hakkı, arazi, fikri ve sınai mülkiyet hakları, dernek hakları, mahkemelerdeki taraflar, tarım, sanayi, sanat ve ticaret alanlarında çalışma hakkı, çalışma hakkı, işyeri açma ve şirket kurma hakkı, uzmanlık mesleğini icra etme hakkı, sertifika (karne) hakkı, oturma hakkı, eğitim hakkı, sosyal sigorta ve mevzuattan yararlanma hakkı (Dürgen, 2015: 107).

Uluslararası sözleşmelerle güvence altına alınan haklara ilişkin olarak, Anayasa'nın, usulüne uygun olarak uygulanan ve kanun hükmünde olan uluslararası sözleşmelerin bir maddesi olduğunu belirtmek gerekir. Böylece yabancıların haklarının kullanılmasında ortaya çıkabilecek sorunların önüne geçilmiş ve uluslararası anlaşmalar hukukun önüne geçmiştir. Afet ve Acil Durum Yönetimi

Başkanlığı (AFAD), Suriye'den Türkiye'ye sığınan kişilerin durumundan sorumlu kurum olarak belirlendi (Erdemol, 2013:48). İç karışıklıklar nedeniyle ülkemize gelen Suriye vatandaşlarının işlemleri, 30.03.2012 tarihli “Suriye Arap Cumhuriyeti Vatandaşları ile Suriye Arap Cumhuriyetinde İkamet Eden Vatansız Kişilerin Kabul ve İkametlerine İlişkin Yönerge” kapsamında yürütülmektedir: uluslararası hukuk ve gelenekler çerçevesinde “geçici koruma” niteliğindedir.

4.3.1 İkamet

Anayasa'nın 23. Maddesi, her bireyin, bu özgürlüğün kısıtlanabileceği hallerde öngörüldüğü şekilde yerleşme özgürlüğüne sahip olduğunu açıklamıştır. Uydu kentlerdeki yabancı çevreler, Türkiye'ye yasal yollardan geçerli pasaportları ile giriş yapan Suriyelileri kayıt altına almakta ve onlara oturma izni vermektedir (Çiçekli, 2008:118).

Geçici koruma sistemi m. 24'ünde, geçici koruma altındaki kişilerin Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün belirlediği illerde, kamu düzenine, kamu sağlığına veya kamu güvenliğine aykırı olmamak kaydıyla kalmalarına izin verilebilecektir.

4.3.2 Eğitim

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 42. maddesinde yer alan eğitim haklarından hiç kimse temel eğitim hakkından yoksun bırakılamaz, eğitim geçici koruma sahipleri için bir hak olarak kabul edilmiştir.

Ön lisans, lisans, yüksek lisans ve doktora öğrencilerinin geçici koruma altındaki kişilerin eğitimleri Yükseköğretim Kurulu tarafından yürütülür. Türkiye'nin doğu ve güney sınırlarındaki kamplarda yaşayan mülteciler, Arapça eğitim veren Suriye müfredatı kapsamında eğitimlerine devam edebilmektedir. Her yıl eğitim-öğretim yılının sonunda öğrencilere eğitimlerini tamamladıklarına dair resmi bir sertifika verilmektedir ve ayrıca kamp dışında ikamet eden Suriyeliler eğitimlerine kamp dışında da devam edebilmektedir. Kamp dışında ikamet eden ve yaygın okullara gitmek için resmi izinleri veya ikametgahları olmayanlar, sivil toplum kuruluşları tarafından birçok alanda okul açmaları için destekleniyor. Suriye halkının

yürüttüğü tüm kamplarda eğitim faaliyetlerinin devam ettiği yer alması bilinmektedir. (Çınar, 2017:88).

4.3.3 Seyahat

Geçici Koruma Yönetmeliğinin Yükümlülükler başlıklı VII. Bölümünde bu konuya ilişkin bir paragraf bulunmaktadır. 33/2-a maddesine göre, Yönetmelik kapsamındaki yabancılar, Genel Müdürlüğün belirlediği ilçede, geçici ikamet merkezinde veya belirlenmiş bir yerde ikamet etmek zorundadır (Mercan, 1993:65).

Kamp yöneticileri, kamplarda yaşayan mültecilerin gündüz saatlerinde kamplardan ayrılmasına izin veriyor. Kamp dışında kalanların başka bir şehre gitmesinde bir sakınca yoktur (Mercan, 1993:66).

Hatay Yayladağı'ndaki çadır kentte ikamet eden mültecilerin Cuma günleri alışveriş için dışarı çıkmasına izin veriliyor. İslah City'de Çarşamba günü, sokak pazarı kurulduğunda, Suriyelilerin geçimlerini sağlamak için izin almalarına izin verilmiştir (Çınar, 2017:27).

4.3.4 Taşınmaz mal edinme

Geçici Koruma Yönetmeliği'nde taşınmaz mülkiyetine ilişkin bir hüküm bulunmamaktadır. Bunu geçici koruma rejiminin Suriye'den gelenlerin hukuki durumunu düzenlemesine bağlanmaktadır. Zira Hatay'ın Türkiye'ye katıldığı 1939 yılından bu yana Suriyeliler Türkiye'de gayrimenkul sahibi olamıyorlar. Miras işlemleri ancak mahkeme kararı ile yapılabilir. 1966 yılından bu yana Suriyeliler adına kayıtlı taşınmaz fonlarının gelirlerini Maliye Bakanlığı yönetmektedir. Suriyelilerin sahip olduğu tüm taşınmazlar 1939'dan önce satın alınmıştır (Acer, Kaya ve Gümüş, 2008:78, Dürgen, 2015: 114).

4.3.5 Çalışma özgürlüğü

Türk hukukunda Anayasa'nın çalışma özgürlüğünü alan 48. maddesi düzenlenmiştir. "*Herkes dilediği alanda çalışmakta ve sözleşme yapmakta hürdür*". *Vatandaş ve yabancı ayrımı yapılmadı*" 88. maddeye göre, "*uluslararası koruma*

statüsüne sahip kişiler mütakabiliyet şartından muaftır". Türkiye'deki Suriye durumu geçici olduğu için, geçici koruma sahiplerine yönelik çalışma sistemine ilişkin yasaların bu temelde formüle edilmesi için çalışmalar yapılmıştır (Sarı, 2011:92).

Göçmen veya mültecilerin çalışma özgürlüğüne yönelik çalışma planları ve sosyal güvenlik kapsamında, geçici korumaya tabi olan Suriyeli mültecilerin çalışmalarına ilişkin usul ve kanunların belirlendiği Çalışma Bakanlığı tarafından belirlenmiştir. Türkiye'de geçici koruma kimliğine sahip her kişi, çalışma izni almak için Bakanlık Kurulunca belirlenen meslek, sektör veya yerde Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'na başvurabilmektedir. Madde 33/c'de, *"geçici koruma altındaki kişilerin çalışma durumlarına ilişkin en son bilgileri otuz gün içinde bildirmekle yükümlü olduklarını belirtmektedir "* (Aybay, 2001:120).

Suriyelilerin Türkiye'deki işgücü piyasasında kendilerine yer bulabildikleri görülmektedir. Suriyelilerin Türkiye'deki işgücü piyasasında kendilerine yer bulabilecekleri açıktır. Örneğin, İstanbul Çağlayan'da ticari bir binada Suriye mutfağı sunan bir restoran açıldı (Dürgen, 2015: 116). Bir Suriyeli daha yerel yufka ekmeği yapan bir fırın açtı. Duvarlara Türkçe yazılan ilanların yanı sıra artık Arapça yazılmış iş ilanları da var. (Erdemol, 2013:51).

Sağlık hizmetleri ile ilgili olarak, oturma veya çalışma izni olmayan ve çalışma sigortası olmayan sığınmacılar sağlık hizmetinden faydalanamazlar. Ayrıca bazı Suriyelilerin Türklerden daha az kazandığı bilinmekle birlikte, bazı Suriyeliler yeterliliklerinden dolayı Türklerden daha fazla kazanmaktadır (Erdemol, 2013). Ücretlerdeki bu düşüşte binlerce Suriyelinin çalışıyor olması büyük rol oynamaktadır. Reyhanlı'daki Suriyelilerin çoğunun tarımda çalıştığı ve ücretlerinin genellikle aracılar tarafından kesildiği veya şantaj yapıldığı bildirilmektedir (Acer, Kaya ve Gümüş, 2008:99).

4.4 Suriyeli Göçünün Türkiye'ye Etkileri

Kitlesel göç hareketleri, menşe ülkelerde ve göç verilen ülkelerde birçok yeni ekonomik, politik, sosyal ve maddi durumu ve sorunu ortaya çıkarmaktadır. Geçici

koruma statüsü kapsamındaki Suriyeliler ile yerleşik nüfus arasında dil, etnik köken ve kültür açısından birçok farklılık bulunmaktadır. Ayrıca, iki ülke halkının aynı dine mensup olması göç sürecinde önemli bir özellik olarak öne çıkmaktadır. Ancak dönemin uzaması söz konusu özelliğin etkisinin azalmasına, ekonomik sorunların artmasına ve sosyal ve kültürel alanda yeni sorunların ortaya çıkmasına sebep olmuştur (Güven, 2014:77). Geçici koruma sağlanan Suriyeliler genellikle şehir merkezlerinin kenar mahallelerinde bir arada yaşamaktadır. Bu durum Suriyelilerin sosyal hayata uyumunu zorlaştırmaktadır. Ayrıca söz konusu durumdan dolayı güvenlik sorunları yaşandığına da değinilmiştir. Suriyeli çocukların kayıt dışı çalışmaları ve maddi durumları nedeniyle çok zor koşullarda çalışmaları suç ve şiddet oranlarının artmasına neden olmaktadır. Eğitimden uzaklaşan yoksul Suriyelilerin kendilerini dışlanmış hissettikleri için psikolojik sorunlar yaşadıkları belirtilmektedir. Uzun vadede bu konuda gerekli önlemler alınmadığı takdirde ciddi güvenlik riskleri beklenmektedir (Ekşi, 2012:18).

Geçici koruma statüsü kapsamında Suriyelilerin sağlık üzerindeki etkileri düşünüldüğünde geçici barınaklardaki Suriyelilerin sağlık hizmetlerine erişimde çok fazla zorluk yaşamadıkları belirtilmektedir. Geçici barınma merkezleri dışında kalan Suriyeliler, kaydolmaları halinde kamu hastaneleri ve sağlık merkezlerinden ücretsiz olarak faydalanabilmektedir. Bu kapsamda, sınır valiliklerindeki mülteci yoğunluğu nedeniyle geçici koruma statüsündeki Suriyelilere devlet hastanelerinde verilen toplam hizmetlerin %30-40'ının sağlandığı bildiriliyor. Söz konusu yoğunluk nedeniyle sınır illerinde bulunan devlet hastanelerinin kapasitesinin yetersiz olması dikkat çekicidir.¹¹

Geçici koruma statüsündeki Suriyelilerin ülke ekonomisine etkilerini düşünün. Konut ihtiyacının artması kentlerde ev kiralalarının artmasına neden oldu. İstihdam açısından da benzer şekilde Suriyelilerin ucuz işgücü olarak kayıt dışı istihdamı, özellikle büyük şehirlerde işsizliğin artması sorununa neden olmaktadır.

¹¹ UNHCR, Sıkça Sorulan Sorular

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Göç kavramı, sosyal, siyasal, ekonomik ya da çevresel etkenlerden dolayı ortaya çıkan problemler karşısında, kişilerin direncinin tükenmesiyle beraber aldıkları kararla gerçekleşen nüfus hareketini karşılamaktadır. Göç, insanlık tarihi bakımından çok eski bir olgudur. Savaş, etnik çatışmalar gibi nedenlerle kitlesel olarak göç hareketleri yaşanabileceği gibi; bireysel göçler de yaşanmaktadır. Günümüzde göç olgusunun daha çok ekonomik ve siyasal sebeplerden etkilendiği bilinmektedir. Kitlesel veya bireysel olarak gerçekleşen göç hareketlerini karşılayan farklı kavramlar geliştirilmiş ve bunlara ilişkin farklı hukuki statüler tanınmıştır. Bunlar; göçmen, mülteci ve sığınmacıdır. Geçici koruma ise, göçe ilişkin öğretide kabul gören bu kavramlardan daha sonra ortaya çıkmış bir statüdür. İkinci Dünya Savaşı sonrasında Avrupa'da yaşanan kitlesel göç hareketi sonucunda bu kişilere mülteci statüsü verilemediğinden yeni bir hukuki statü verilmesi ihtiyacından doğmuştur. Türkiye'de Suriye'deki iç savaş sonrasında meydana gelen kitlesel göç hareketleri nedeniyle söz konusu duruma ilişkin yasal düzenlemeler yapılmış ve yasal çerçeve tanımlanmıştır.

Türkiye 1951 Cenevre Sözleşmesi'ni "coğrafi sınırlarla" kabul etti. Bu kısıtlama, Bu bağlamda, Avrupa dışından gelen tüm göçmenler veya sığınmacılar sığınma talebinde bulunamayacaklardır. Bu kapsamda Suriye'den gelenlere mültecilik statüsü tanımayarak, geçici koruma statüsü kapsamına almıştır.

Mart 2011'den sonra Suriye'deki iç savaşın sonuçları, ülkelerini terk edip uzun süre Türkiye'ye gelen Suriyelilere yasal statü verilmedi ve "misafir" kabul edildi. Daha sonra yapılan yasal düzenlemeler neticesinde ülkemize gelen Suriyelilere "geçici koruma statüsü" verilmiştir. Yapılan düzenlemeler kapsamında Suriyelilerin toplumsal yapıya uyum göstermeleri amaçlanmış ve iş gücü piyasalarında kendilerine verilecek çalışma izinleriyle hakları güvence altına alınmaya çalışılmıştır. Her ne kadar yasal düzenlemeler yapılmış olsa da emek-yoğun sektörlerde mevcut

durumda hâkim olan anlayış ve diğer sosyal-ekonomik etkenler uygulamada pek çok güçlüğü beraberinde getirmiştir.

Geçici koruma statüsü altındaki Suriyeliler, günümüzde ülkenin değişik noktalarına dağılmış durumdadır. Genel olarak kamplarda kalan Suriyelilerin kamp dışındaki Suriyelilere oranla daha düzenli bir yaşam sürdürdükleri görülmektedir. Kamplardaki geçici koruma statüsündeki Suriyelilere temel yaşamsal ihtiyaçları sağlanmaktadır. Bunun yanı sıra kamplardaki mobil merkezler vasıtasıyla burada yaşayanlara sağlık, eğitim ve bankacılık gibi pek çok hizmetin sunulduğu ifade edilmektedir. Kamp dışında kalan Suriyelilerin ekonomik ve sosyal açıdan genel olarak zor durumda oldukları bilinmektedir.

Çalışmanın birinci bölümünde göçmen kavramı başlıklı birinci bölümde göç, türleri, nedenleri ve sonuçları değerlendirilmiştir. Öte yandan devlet düzenlemeleri içerisinde göçmen açıklama ve tanım incelenmiş, uluslararası ve ulusal düzeyde sığınmacı ve mülteci tanımları değerlendirilmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümünde Türkiye'ye gelen Suriyelilerin hukuki durum tespiti incelenmiştir. Türkiye'nin mülteciler konusunda böyle bir karar alabilmesi için Türkiye'nin genel durumunu siyasi, kültürel ve ekonomik birçok yönden, Türk devletine zorla göç eden Suriyelilerin analizini yapması gerekmektedir. Ülkenin yakın siyasi tarihi ve ülkeden kaçanların sebepleri anlatılırken onlarca yıldır yaşanan katliamlara dikkat çekildi. Suriye'deki iç savaş olayları arasında, Suriye vatandaşlarının büyük bir kısmı devrimci harekete katılmamış ve Suriye krizinde herhangi bir siyasi yönü bulunmamış, ancak Suriye rejimi tarafından evlerini kaybetmiş ve yurtlarını kaybetmiş ve başka ülkelere göç etmek zorunda kalmıştır. Harekatın başlangıcında Türkiye, açık kapı politikasıyla zor durumdaki Suriyelileri kucakladı. Savaşın şiddeti ve rastgele göçün yüksek oranı nedeniyle Türkiye, Suriye ile birçok sınır kapısını kapatmak zorunda kalmıştır.

1951 Cenevre Sözleşmesi'nin imzalanması sırasında Türkiye'nin sahip olduğu coğrafi öneme rağmen, resmi yasalar çerçevesinde Avrupa dışından gelen mültecileri kabul etmemesi, 1951 Cenevre Sözleşmesi'nde mülteci statüsünüz için sunulan başlıca sığınma nedenleri olmaktadır.

Avrupa ülkelerinden gelenler açısından, yukarıdaki muhtırada belirtilen şartlar dahilinde Suriyeliler zulme maruz kaldıkları için sığınma hakkı alamamaktadırlar. Suriyelilere yönelik zulmün nedeni, rejimin rejim karşıtı gösterileri bastırmak isteyen vatandaşlarına yönelik yaptığı katliamlardır.

Türkiye, Avrupa Birliği'nin baskılarına rağmen 1951 Cenevre Sözleşmesi'ne çekincesini sürdürmeye devam ediyor. Jeopolitik konumun Türkiye'ye gelen mültecilerle ilgili yasa üzerinde büyük bir etkisi olduğunu gördüğümüz Türkiye'ye gelen mültecilerle ilgili Türk yasalarını çıkararak Türk hükümetinin aldığı nedenleri açıklayabiliriz. Türkiye'deki Suriyeli mültecilerin haklarını belirlemek için geçici korumanın ne olduğunu tam olarak tanımlamamız gerekmektedir. Bu nedenle tezin birinci bölümünde, Suriye'den gelenlerin uluslararası koruma statüleri, hukuki durumları, geçici koruma statüleri ve YUKK tarafından düzenlenen geçici koruma rejimi incelenmiştir. Değerlendirme sonuç olarak Suriyelilerin sığınmacılar, hukuki statüsünün uluslararası koruma çeşitleri biri olan geçici koruma olduğuna karar verilmiştir. Türkiye'de ilk kez düzenlendiği şekliyle, ilgili kişinin ülkesindeki koşullar istikrarlı hale gelene kadar korunması ile ilgili olduğu için, bireysel soruşturmanın zor olduğu düşünülen kitlesel göç durumlarında uygulanan geçici koruma statüsü, Türkiye'de YUKK ilk kez düzenlenmiştir.

Yerinden edilenlerin bu dramı sona ermeli ve gelecekte ortaya çıkabilecek yeni vakaların önüne geçilmelidir. Bu nedenle bu konudaki temel uluslararası düzenleme olan 1951 Cenevre Sözleşmesi'nin günümüz şartlarına uyarlanması gerektiğine inanıyoruz. Çünkü bu sistem ihtiyaçları karşılamamakta ve sorunların çözümünde yetersiz kalmaktadır. Bu nedenle görev, hak ve cezalar arasında mülteci davalarını düzenleyen ve tedavi eden birçok kanunun düzenlenmesi ve çıkarılması gerekmektedir. Son olarak, Komisyonun yeniden yapılandırılması gerektiğine inanmaktadır. Bu kurum sadece mültecileri önemsemeyen, ÜİYOK'ler dahil tüm kucaklayan bir kuruluşa dönüştürülmelidir.

KAYNAKLAR

- Acer, Y.** (2010). İbrahim Kaya, Mahir Gümüş. Küresel ve Bölgesel Perspektiften Türkiye'nin İltica Stratejisi, Ankara, UsakYay, 130, 247.
- Acer, Y. ve Kaya, İ. ve Gümüş, M.** (2008). Uluslararası Hukuk ve Avrupa Birliği Ekseninde Türkiye'nin Mülteci-Sığınmacı Stratejisi: Türkiye'de Mültecilerin ve Sığınmacıların Nitelikleri Temelinde Analizler, Proje No: 106 K139, Çanakkale, 45.
- Akın, B. ve Arada, K.** (2014). Komşu Ülkede Savaş ve Suriye-Hatay Hattı, İstanbul,s, 19.
- Akıncı, B. ve Nergiz, A. Gedik, E.** (2015). “Uyum Süreci Üzerine Bir Değerlendirme, Göç ve Toplumsal Kabul”, Göç Araştırmaları Dergisi, 1(2), 60-61.
- Akış, A. ve Akkuş, A.** (2003). “Güneydoğu Anadolu Projesi'nin Göçe Etkisi”, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 10.
- Aksoy, Z.** (2012). “Uluslararası Göç ve Kültürler Arası İletişim”, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 5 (20), 294.
- Akyürek, İ. B.** (2007). Mülteci Hukuku ve Türkiye Uygulaması, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Altınışik, Ç. ve Yıldırım, M. Ş.** (2002). Mülteci Haklarının Korunması, Ankara, Ankara Barosu Yay. 10.
- Altun, F. ve Birinci, M.** (2015) “Suriyeli Sığınmacılara Yönelik Sosyal Yardım ve Sosyal Hizmet Uygulamalarının Göç Yönetimi Bağlamında Değerlendirilmesi”, Disiplinlerarası Göç ve Göç Politikaları Sempozyumu, İstanbul, 111.
- Altun, U.** (2016). Özgür Görel, “Sığınmacılar ve Mülteciler Raporu”, Türkiye Barolar Birliği Yayınları, 311, 13.
- Andrew, E. ve Shacknove** (1985). Who is a Refugee?, Ethics, 95(2), 274-277.
- Aoife, D.** (2008). “Expulsion to Face Torture? Non-Refoulement in International Law” International Journal of Refugee Law, S. 20.
- Arslan, İ. ve Bozgeyik, Y.** (2016). Erdal Alancıoğlu, “Göçün Ekonomik ve Toplumsal Yansımaları: Gaziantep'teki Suriyeli Göçmenler Örneği”, İlahiyat Akademi Dergisi, 3/4, 129-148.
- Aslantürk, O. ve Tunç, Y. E.** (2018). “Türkiye'de Yabancıların Çalışma İzinleri: Suriyeliler Örneği”, Ombudsman Akademik Dergisi, 143.
- Atılğan, Y.** (2005). Gökhan Çalışma Hayatında Göçmenler, Tes-iş Yayınları, Ankara, 3: 43-45

- Atlıoğlu, Y.** (2006). Beşşar Esad'ın Siyasî ve Ekonomik Dıőa Açılım Politikaları, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Ortadoğu Araştırmaları Enstitüsü. 64.
- Aybay, R.** (2010). Yabancılar Hukuku, İstanbul, 122.
- Ayhan, G.** (2005). "Avrupa Birliği'nin Göç Politikası", Sosyal Siyaset Konferansları, 49.
- Ayrancı, Z. ő.** (2006) Türkiye-Suriye İlişkileri, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, 10.
- Aytül, U.** (2015). "Günümüzün Sosyal Ve Ekonomik Sorunu Olan Suriyelilerin Mülteci Ve Ekonomi Hukuku Bakımından Değerlendirilmesi". Ankara Barosu Dergisi, (1), 112-113
- Barış, İ. ve Boztilki, M.** (2019). "Uluslararası Göç ve Çocuklar", (eds.) Abulfez Suleymanov, Pelin Sönmez, Fatma Demirbaő Ünver, Selami Metin Akbaba, , in Refakatsiz Göçmen Çocuklar, Transnational Press, London, 118.
- Baőak, C.** (2011). Mülteciler, Sığınmacılar ve Yasadışı Göçmenler, İçişleri Bakanlığı Genel Yayın No: 686, Ankara, 56.
- Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK).** (1988). Mülteci Statüsünün Belirlenmesinde Uygulanacak Ölçütler ve Usuller, 14-15.
- Bozbeyoğlu, E.** (2015). "Mülteciler ve İnsan Hakları", Hacettepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Kültürel Çalışmalar Dergisi, 2(1), 68.
- Bülent, Ç.** (2009). Uluslararası Hukukta Mülteciler ve Sığınmacılar, Ankara, Seçkin Yayınları, 53. 186.
- Bülent, Ç.** (2014). Yabancılar ve Mülteci Hukuku, Seçkin Yayınları, Ankara, 314.
- Cem, ő. M. ve Aydemir, S.** (2018). "Zorunlu-Kitlesel Göç Olgusuna Sosyolojik Bir Yaklaşım:Türkiye'deki Suriyeli Sığınmacılar Örneği". Dini Araştırmalar, 21, 127.
- Counsel Directive** (EC), No:2001/55/EC, <https://eur-lex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/?uri=celex:32001L0055>, (Erişim Tarihi:23/05/2022).
- Çakı, A.** (2018). "Geçmiőtten Bugüne Türkiye'nin Göç Politikası Ve Suriyeli Göçmenler Bağlamında Göç Yönetimi", Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 12-13.
- Çelikel, A. ve Öztekin Gelgel, G.** (2017). Yabancılar Hukuku, 15. Baskı, Beta Basımevi, İstanbul, 22.
- Çınar, S.** (2013). Parola: Suriye İőaret: Türkiye, Az Kitap, İstanbul, s. 24-25.
- Çiçekli, B.** (2009). Uluslararası Hukukta Mülteciler ve Sığınmacılar, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 56.
- Çiçekli, B.** (2014). Yabancılar ve Mülteci Hukuku, Seçkin YayıncılıkAnkara.

- Çiçeksöğüt, A.** (2017). “Uluslararası Göç Hukuku Perspektifinde Yerinden Edilmiş Suriyelilerin Türkiye'deki Statüsü”, Kırklareli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt: 6, 3.
- Dalboy, E.** (2020). “Türk Yabancılar Hukukunda Geçici Koruma Statüsü Sahibi Yabancıların Çalışma Hakları”, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Anabilim Dalı, Ankara, 21.
- Deniz, T.** (2014). “Uluslararası Göç Sorunu Perspektifinde Türkiye”, Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi, 181: 175-204, 178.
- Duffy, A** (2008). “Expulsion to Face Torture? Non-Refoulement in International Law” International Journal of Refugee Law, Vol. 20, 373-390
- Dursunoğlu, A.** (2003). Suriye’de Elde Var Sıfır, İstanbul, 2012.
- Dutertre, G.** (2007) Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararlarından Örnekler, Avrupa Konseyi Yayınları, Almanya.
- Dürgen, B.** (2015). “Türkiye’deki Suriyelilerin Hukuki Durumu”, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Antalya.
- Ekonomik, Kültürel ve Sosyal Haklar Komitesi,** 4. No.lu Genel Yorum: Yeterli Barınma Hakkı (EKSHS m. 11/1), 13 Aralık 1991, E/1992/23, <http://www.refworld.org/docid/47a7079a1.html> Erişim tarihi: 23.05.2022.
- Ekşi, N.** (2012). Türkiye’de Bulunan Suriyelilerin Hukukî Statüsü Suriye’deki Değişim Sürecinde Göç Hareketleri ve Türkiye’ye Yansımaları Konferansı, Işık Üniversitesi, Bildiri Metni.
- Ekşi, N.** (2012). Yabancılar Hukukuna İlişkin Temel Konular, B. 4, İstanbul.
- Ekşi, N.** (2012). Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (Tasarısı), Beta Yayıncılık, İstanbul, 11.
- Ekşi, N. ve Çiçekli, B.** (2012). Yabancılar ve Mülteci Hukukuna İlişkin Danıştay 10. Daire Kararları, İstanbul.
- El-Bushra J. veFish, K.:** Refugees and Internally Displaced Persons: <http://internationalalert.org/sites/default/files/library/TKRefugees.pdf> .
- Elspeeth, G.** (2004). Who is an irregular migrant?, Martinus Nijhoff Publishers, Boston, USA, 3.
- Erdemol, M.K.** (2013). Suriye Denklemi, Nota Bene Yayınları, Ankara.
- Gök İlan, E.** (2020). “Türkiye’deki Suriyelilerin Hukuki Statüsü”, İstanbul Gelişim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Güçtürk, Y.** (2014). “Sürgün ile Savaş Arasında Suriyeli Mülteciler”, Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı (SETA), Ankara, 6.
- Güleç, S. ve Pekküçükşen, Ş.** (2019). “Farklı Yönleriyle Göç ve Yönetimi.”, Türkiye’de Suriyeli Çocuk Olmak: Belediyelerin Bütünleştirici Rolü Üzerine Bir Değerlendirme, Lambert Academic Publishing, Letonya, 86.

- Güngör, G.** (2014). Vatansızlığın Azaltılmasına Dair Birleşmiş Milletler Sözleşmesinin Bazı Hükümlerinin 5901 Sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu Üzerindeki Etkisi, AÜHFD, 63(3), 479-507.
- Gürsoy, S.** (2019). “Göçmenlerin Çalışma Yaşamına Katılımı: Suriyeli Göçmenler Örneği”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Ana Bilim Dalı, , Antalya, 16.
- Hathaway, R. ve Neve, A.** (1995). “Making International Refugee Law Relevant Again: A Proposal for Collectivized and Solution-Oriented Protection”, Harvard Human Rights Journal, S. 10, . <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/648069>, (Erişim Tarihi:23.05.2022) <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638>, (Erişim Tarihi: 13.02.2021)
- Heckman,F.** (2004). “Illegal Migration: What can we know and what can we explain? The Case of Germany?”, International Migration Review, Cilt:38, Sayı:3, s. 1105.
- IOM.** (2003). Göç Terimleri Sözlüğü, No. 31, 41.
- Kara, C. Ö. D.** (2016). “Türkiye’de Yabancıların Çalışma Hakkı: Suriyelilerin İşgücü Piyasasındaki Durumu”, Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi. 2 (2), s.156.
- Karabat, A.** (2013). Suriye Savaşları, Timaş Yayınları, İstanbul, 35.
- Kesgin, S. S.** (2017). “Türk Kamu Yönetiminde Göçmen Çocuklara Yönelik Politikalar”, Göç Dergisi, Cilt: 4, Sayı: 1, s.79.
- Kılıç, T.** “Bir İnsan Hakkı Olarak İltica”, http://multecihaklari.org/dosya/Taner_Kilic-Bir_Insan_Hakki_Olarak_Iltica-2010.pdf Erişim Tarihi: 15.03.2022.
- Kıymaz, A.** (2012). Arap Baharında Kışın Açan Çiçek Suriye, Sarkaç Yayınları, Ankara, 21-24.
- Koçak, Y. ve Terzi, E.** (2012). “Türkiye’de Göç Olgusu, Göç Edenlerin Kentlere Olan Etkileri Ve Çözüm Önerileri”, Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, cilt:3, sayı 3, 168.
- Kutlu, E.** (1992). Uluslararası İşgücü Hareketi Teorisi Çerçevesinde Türkiye’den AT’ye İşgücü Göçünün Türkiye Ekonomisi Üzerindeki Etkilerinin Analizi, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, 84.
- Kümbetoğlu, B.** (1997). Göçmenlik, mültecilik, yeni bir yaşam ve sonrası, Toplum ve Göç, II. Ulusal Sosyoloji Kongresi. Sosyoloji Derneği Yayınları, Ankara, 271.
- Loescher, G. and Alexander-Milner, J.** (2008). “The United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR)”, Routledge, Londra ve New York, s.8
- Loescher, G. And Betts, A. M. and James, H.S.** (2012). UNHCR: The Politics and Practice of Refugee Protection, 2. Auflage, London.

- Memiş, H.** (2015). “İç Savaş Nedeniyle Kilis’te Yaşayan Suriyelilerin Oluşturduğu Sosyoekonomik Algılar Üzerine Bir Araştırma”. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 14 (52),102
- Mercan, M. H.** (2012). *Suriye Rejim ve Dış Politika*, Açılım Yayınları, İstanbul,
- Nermin, U. A.** (2017). *Bitmeyen Göç Konuk İşçilikten Ulus-Ötesi Yurttaşlığa*, Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 53.
- Odman, T.** (1995). *Mülteci Hukuku*, AÜSBF İnsan Hakları Merkezi Yayınları, Ankara.
- Olca, Z.** (2012). “Mülteci-Göçmen Belirsizliğinde İklim Mültecileri”, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 99, 232.
- Önal, A.** (2016). Belma Keklik “Mülteci ve Sığınmacıların Sağlık Hizmetlerine Erişimde Yaşadığı Sorunlar: Isparta İlinde Bir Uygulama”, *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 7(15), 135.
- Özcan, M.** (2005). *Avrupa Birliği Sığınma Hukuku, Ortak Bir Sığınma Hukukunun Ortaya Çıkışı*, Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu, Ankara.
- Özgür, N. Özer, Y.** (2010). *Türkiye’de Sığınma Sisteminin Avrupalılaştırılması*, Derin Yayınları, İstanbul, 455.
- Özturanlı, B.** (2013). “Uluslararası Mülteci Hukuku ve Türkiye”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 62(4), 1016
- Parsıoğlu, Ş. Ç.** (2020). “Suriyeli Mültecilerin Sosyo-Ekonomik Durumları: Kahramanmaraş Örneği”, *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Ana Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Kahramanmaraş, 9.
- Pazarıcı, H.** (2005). *Uluslararası Hukuk Dersleri 2. Kitap (8. bs.)*, Ankara, Turhan Kitabevi, 185. R.G. 13.10.2014- 2014/6883 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı.
- Sallum, Ö.** (2019). *Suriyelilerin Türkiye’deki Hakları ve Haklarının Farkındalığına Yönelik Araştırma: Konya Örneği*, Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Saraçlı, M.** (2010). “Uluslararası Hukukta Yerinden Edilmiş Kişiler”, *Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi*, Ankara, 61-62.
- Sarı, Ö.** (2011). *Suriye’de Liberalleşme Hareketleri ve Sivil Toplum Örgütleri*, Çizgi Kitabevi, Konya, 30.
- Serdar, Ü.** (2014). “Türkiye’nin Beklenmedik Konukları: “Öteki” Bağlamında Yabancı Göçmen ve Mülteci Deneyimi”, *Journal of World of Turks*, Cilt:6, Sayı:3, 3.
- Seyidoğlu, H.** (1996). *Uluslararası İktisat, Teori, Politika ve Uygulama*, Güzem Yayınları, İstanbul, 681.
- Steinbock, D.** (1988). “Interpreting The Refugee Definition”, *Ucla Law Review* 45, 733

- Tahaoglu, C.** (2010). Türkiye’de Göçmen Görünmez Olmak Zorunda, BİA Haber Merkezi, İstanbul 2 nolu dipnot: <http://bianet.org/biamag/bianet/126082-turkiye-de-gocmen-gorunmez-olmak-zorunda> (Erişim Tarihi: 08.12.13)
- Taşkın, D.** (2019). “Suriye’nin Durumu”, ABD-Rusya ve Türkiye’nin Tutumu, Marmara Coğrafya Dergisi, s. 314-332.
- Tokuzlu, L. B.** (2016) “Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununun Yasal Belirlilik İlkesi Konusunda Türk Uygulamasına Katkısı Üzerine Bir Değerlendirme”, Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi, S.7, 1061. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/229932> (Erişim Tarihi: 25.05.2022)
- Tüfekçi, S.** (2002). “Kırsal Kesimlerden Büyükşehirlere Göç ve Göçün Aile Yapısında Meydana Getirdiği Değişiklikler: İstanbul Örneği”, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Urk, M.** (2009). “Göçün İnsan Hakları İle İlişkisi”, Marmara Belediyeler Birliği Dergisi, İstanbul, Cilt:34, Sayı:67, 32.
- Uzun, E.** (2016). Uluslararası Hukuk Çerçevesinde BMMYK’nın Yapısı, Görevleri ve Uluslar arası Mülteci Hukukunun Gelişimindeki Yeri, Göç Araştırmaları Dergisi, 64.
- Wilson, D. ve Guskin J.** (2017). The Politics of Immigration, Monthly Review Press, New York, 27
- Yarar, G.** (2014). Yabancıların Türkiye’de Taşınmaz Mal Edinmesi, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 105.
- Yeliz, Y.** (2016). Avrupa Birliği’nin Yasadışı Göç Politikası Türkiye Örneği Çerçevesinde İnsan Hakları Sorunsalı, Milenyum Yayınları, İstanbul, 28.
- Yılmaz, A.** (2014). “Uluslararası Göç: Çeşitleri, Nedenleri ve Etkileri”. Turkish Studies International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic. Cilt: 9, Sayı:2, 1693.
- Yılmaz, H.** (2013). Türkiye’de Suriyeli Mülteciler, İstanbul Örneği, Tespitler, İhtiyaçlar ve Öneriler, İnsan Hakları ve Mazlumlar için Dayanışma Derneği, 1, 20.
- Yılmaz, M.** (2011). “Suriye: Süreklilik ve Değişim Çatışması”, Ortadoğu Analiz, C. 3, 30, 16-17.
- Zısser, E.** (2004). “Bashar al- Asad and his Regime- Between Continuity and Change”, Orient, Vol. 45, No. 2 , 239-256.

ÖZGEÇMİŞ

Zainab Muften Aeed Alhazraci Alansari, 10 Ekim 1989 yılında Irak'ta doğdu. Musul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde lisans eğitimini tamamladı. Daha sonra Türkiye'ye gelerek İstanbul San Akademi Enstitüsü'nde Türkçe öğrendi. Halen İstanbul Gedik Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Kamu Hukuku Tezli Yüksek Lisans Programı'nda eğitim ve öğrenim görmektedir.